

1981/82:50

Fredagen den 11 december

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1981/82:149 om innebörden i visst fall av den svenska neutralitetspolitiken

Anf. 1 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist har med anledning av några intervjuuttalanden i ett reportage om det svenska flygvapnet och NATO i Dagens Nyheter den 1 december frågat om jag anser att de refererade ståndpunkterna står i överensstämmelse med den svenska neutralitetspolitiken och, om detta inte är fallet, regeringen är beredd att vidta åtgärder för att klargöra denna sin inställning för berörda militära myndigheter.

I den mån de refererade uttalandena har gett intrycket att det svenska försvaret skulle förutse något slags samverkan med NATO är det fullständigt felaktigt. Den svenska säkerhetspolitiken, som innebär alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, ligger fast. Därför utgår vår försvarsplanering från att vi skall kunna möta militära hot varifrån de än kommer.

Överbefälhavaren har med anledning av reportaget försäkrat mig att regeringens och försvarsledningens inställning är väl känd hos de militära myndigheterna. Det föreligger således ingen anledning att vidta särskilda åtgärder för att klarlägga inställningen hos berörda militära myndigheter.

Anf. 2 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Jag vill börja med några citat. Det första är hämtat från det nyligen avlämnade betänkandet från försvarskommittén. Under avsnittet Säkerhetspolitikens inriktning står bl. a.:

”En väsentlig förutsättning för den svenska utrikespolitiska linjen –

*Om innebörden
i visst fall av den
svenska neutrali-
tetspolitiken*

alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig – är att den möts med *respekt och förtroende i omvärlden*. Detta kräver att politiken förs med konsekvens och fasthet. Den får inte skapa vare sig misstro eller förväntningar hos någon av stormakterna. Allra minst får den ge stormakterna någon grund för misstanken att svenskt territorium kan ställas till en annan makts förfogande och bilda utgångsbas för angrepp.”

Vidare kan man under avsnittet Försvarspolitikens inriktning läsa:

”Förberedelser och överläggningar som syftar till militär samverkan med främmande länder är helt uteslutna. Vidare måste det militära försvaret vara så utformat att dess uteslutande defensiva syfte – försvar av det egna landet – klart framgår.”

Slutligen citerar jag ur DN från den 1 december:

” – Det är sju dagar det hela handlar om. Så länge måste vi minst kunna slåss. Sen har Nato fått fram så stora styrkor att hela företaget blir alltför osäkert för Sovjetunionen – – –.”

Jag vill fråga försvarsministern: Är inte detta direkt motstridiga uttalanden? Om vi ställer uttalandena i försvarskommitténs betänkande – som vi alla känner till är det vår linje som där beskrivs – mot detta uttalande från en militär chef, vilket intryck ger det? Försvarsministern talar ju om intryck i svaret. Ger inte detta ett intryck som direkt strider mot de slutsatser som finns i försvarskommitténs betänkande? Det är detta som är det allvarliga. Jag vill alltså veta vad försvarsministern anser i det fallet.

Det sägs i den sista delen av svaret att överbefälhavaren har försäkrat att regeringens och försvarsledningens inställning är väl känd hos de militära myndigheterna. Det är en plattityd, det är klart att den är väl känd. Det behöver man över huvud taget inte ta upp. Men jag vill veta om försvarsministern tar avstånd från sådana uttalanden som har gjorts i denna tidningsartikel. I så fall skall det framhållas för resp. militära myndigheter och chefer. Här är det ju fråga om en hög militär chef. Tar försvarsministern avstånd från detta uttalande, eller kan militära chefer i fortsättningen gå ut och säga dylika saker utan att få ett påpekande av något slag? Jag tror att det är intressant för den svenska allmänheten att få veta det.

Anf. 3 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist refererar till försvarskommitténs uttalande när det gäller säkerhetspolitik och försvar. Jag vill först säga att jag inte har någon som helst invändning mot de skrivningar som föreligger i dessa avseenden.

Oswald Söderqvist frågar mig om jag tar avstånd från det som står i denna artikel. Det framgår ju redan av mitt svar, Oswald Söderqvist, att jag gör det. Men vi har också undersökt bakgrunden till den här tidningsartikeln. Det är ju så att rubriken och ingressen till denna artikel som Oswald Söderqvist särskilt vänder sig mot, enligt officerarna ger en felaktig bild av vad som framförs i intervjuerna nedan. Överbefälhavaren och försvarets högsta ledning tar avstånd också från den ensidiga och felaktiga bild som artikeln ger av svenskt försvars planering. De i sammanhanget inblandade officerarna

ställer sig inte heller bakom rubriken, ingressen eller vissa delar av artikeln, där författaren framför åsikter som får stå för hans räkning. De tar vidare avstånd från den uppfattning som skulle kunna förledas av det intryck som artikeln ger om samarbete med NATO och om uthålligheten hos det svenska försvaret i norr vid eventuella angrepp.

Anf. 4 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag konstaterar att försvarsministern inte svarade på min första fråga, nämligen om dessa uttalanden inte är direkt motstridiga, något som är oerhört viktigt.

Man tar alltså avstånd från journalisten och tidningsartikeln. Men försvarsministern svarade inte själv på frågan om han öppet och klart tar avstånd från detta uttalande. Man kan inte bara skylla på journalisten, därför att han måste ju ha fått sina uppgifter någonstans. Det är mycket behändigt att säga: Detta har vi aldrig sagt. Men en journalist skriver inte något som är gripet direkt ur fria luften, utan det finns naturligtvis ett sakligt skäl bakom, något som han hört någonstans.

Jag träffade själv överbefälhavaren för Milo ÖN i måndags när jag var på en debatt uppe i Norrbotten. Han sade samma sak, dvs. att man inte har den uppfattning som framgick av artikeln.

Men om man släpper ur sig sådana här uttalanden i intervjuer av olika slag, så att journalister får tillfälle att skriva om dem, måste det finnas en bakgrund. Det är vi alla medvetna om. Då skall man inte i första hand ta avstånd från vad journalisten har skrivit, utan man bör ta avstånd från de myndigheter och andra som går ut och säger saker som är direkt motstridiga mot vad som är fastlagt för den svenska neutralitets- och försvarspolitik. Det är det som är det viktiga.

Det är mycket bekvämt att föra över ansvaret på journalisten och säga att det han har skrivit har man aldrig sagt. Det har blivit litet för många sådana uttalanden på senaste tiden i den svenska försvarsdebatten.

Anf. 5 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist frågar på nytt om jag tar avstånd. Jag tycker att det har framgått klart av vad jag tidigare har sagt, att jag tar avstånd från vad som står i den refererade artikeln. Det gör jag i likhet med vad de officerare har gjort som blivit intervjuade i denna tidningsartikel.

Anf. 6 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är tydligen ingen mening med att fortsätta denna debatt. Man för över hela ansvaret, som jag sade förut, på tidningen och på journalisten. Man är inte villig att ta upp sakfrågan. Man vill inte ta upp de bakomliggande orsakerna till detta. Det är de facto så, vilket alla som har sysslat med dessa frågor känner till, att det alltid i militärledningen i Sverige har funnits uppfattningen – jag har själv hört det vid otaliga genomgångar och föredragningar av generaler av olika slag under årens lopp – att vi skall hålla ut till dess NATO kan hinna komma till undsättning. Detta tonades ned litet

*Om innebörden
i visst fall av den
svenska neutrali-
tetspolitiken*

*Om innebörden
i visst fall av den
svenska neutrali-
tetspolitiken*

grand fr. o. m. 1960-talet, men nu kommer samma påståenden fram igen. Det är alltså inte ägnat att skapa trovärdighet för den svenska försvars- och säkerhetspolitiken. Det är det som är det allvarliga, och det kommer man inte ifrån genom att ta avstånd från journalisten och säga att officerarna inte har sagt dessa saker. Det kommer inte ur tomma intet – ingen rök utan eld, Torsten Gustafsson.

Anf. 7 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist har säkert lagt märke till att det i uttalanden och på andra sätt har klargjorts av den svenska regeringen att det inte förekommer någon samverkan med någon försvarspakt. Vi har förklarat vårt land neutralt och alliansfritt. Därav följer att Sverige kommer att försvara sig mot angrepp, från vilket håll det än kommer.

Anf. 8 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag har ingen uppfattning som på något sätt skiljer sig från försvarsministerns i den frågan, och jag känner till regeringens uttalanden. Men det allvarliga i det här fallet är ju att det handlar om uttalanden som är direkt motstridiga. Det borde föranleda regeringen och dess ansvarige på det här området, dvs. försvarsministern, att på ett bestämt och klart sätt gå ut och säga att det har gjorts ett felaktigt uttalande av militärchefen och den militära myndigheten, i stället för att hålla dem om ryggen och skylla på journalisten. Det hjälper ju inte hur många uttalanden regeringen än gör, om man inte är beredd att handla, när det från olika håll sägs sådant som direkt strider mot den svenska officiella linjen. Det är detta det handlar om.

Anf. 9 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag är angelägen om att till sist säga att det inte är jag som har sagt att det som står i artiklarna är felaktigt, utan det är de intervjuade officerarna. Jag har ingen anledning att betvivla deras uppgifter.

Anf. 10 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är tydligen så att i valet mellan att betvivla en journalists uppgifter i en artikel och att betvivla en militär chefs uppgifter väljer försvarsministern att säga, att journalisten har gripit sina uppgifter ur luften och att den militära chefen inte har uttalat sig på det sättet. Det är avslöjande för försvarsministern.

Anf. 11 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Det är kanske inte så stor mening med att fortsätta den här debatten, men eftersom det görs vissa glidningar här, är jag angelägen att betona att regeringens förtroende för överbefälhavaren och försvarsledning-
en är stort.

Anf. 12 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är inte jag som glider i debatten. För glidningarna står helt och hållet försvarsministern och regeringen, när man inte är beredd att kritisera uttalandena eller att ingripa och klart slå fast vad som gäller. Man skyller i stället på tidningsjournalisterna. Detta är allvarligt. Det kan vi konstatera och komma ihåg i fortsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

*Om den fackliga
verksamheten
bland värnpliktiga*

3 § Svar på fråga 1981/82:151 om den fackliga verksamheten bland värnpliktiga

Anf. 13 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Per-Olof Strindberg har frågat mig om jag vill medverka till att bidrag av allmänna medel inte utgår för att stimulera soldatfacklig verksamhet. Per-Olof Strindberg har ställt sin fråga med hänvisning till att Värnpliktiga arbetsgruppen erhållit bidrag från socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor. Värnpliktiga arbetsgruppen består av nio personer som väljs vid den årliga värnpliktskonferensen, eller värnpliktsriksdagen, som den också kallas. Gruppen skall på skilda sätt verka för de värnpliktigas allmänna intressen och är administrativt ansluten till försvarsstaben. Bidrag för dess verksamhet anslås årligen inom ramen för det ordinarie budgetarbetet och får disponeras enligt överbefälhavarens bestämmelser.

Parallellt med de av riksdag och regering beslutade samverkansformerna, av vilka Värnpliktiga arbetsgruppen är en del, har under de senaste åren på vissa håll vuxit fram s. k. värnpliktsfackliga föreningar. Dessa lokala "värnpliktsfack" har individuellt och frivilligt medlemskap och har att verka under samma förutsättningar som övriga föreningar i samhället. Bidrag av allmänna medel utgår ej för denna verksamhet.

Regeringen har under innevarande år ställt 500 000 kr. till förfogande för socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor att disponeras för informationsinsatser kring alkohol och narkotika inom försvarsmakten.

Regeringen föreskrev i sitt beslut att medlen skulle fördelas i samråd med överbefälhavaren.

Socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor har av dessa medel beslutat bevilja Värnpliktiga arbetsgruppen 105 000 kr. för fortsättning av kampanjen Soldater mot droger. Enligt arbetsgruppens bidragsansökan skall syftet vara att genom upplysning och diskussion bilda opinion mot droger ute på landets förband samt att få i gång verksamhet ute i de lokala "soldatfacken".

Överbefälhavaren uppger sig inte ha tecknat samråd på detta beslut.

Information om och kamp mot droger är även inom försvarsmakten en viktig verksamhet. Jag vill emellertid för min del deklarerat att anslag för sådan verksamhet bör kanaliseras genom befintlig linjeorganisation, t. ex.

överbefälhavaren, gärna efter hörande av och i samarbete med Värnpliktiga arbetsgruppen.

Jag ser för min del ingen anledning att medverka till att bidrag av allmänna medel utgår för soldatfacklig verksamhet och förutsätter att här nämnt bidrag används för antidrogverksamhet i enlighet med regeringens beslut.

Anf. 14 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Jag har fäst mig vid ett par formuleringar i svaret. Jag delar uppfattningen att försvaret är en av de viktigaste målgrupperna när det gäller information om droger, och det är inte mot detta jag har vänt mig i min fråga. Däremot konstaterar jag med förvåning att det samråd som skulle ha ägt rum med överbefälhavaren inte tycks ha ägt rum.

Sedan säger försvarsministern att han förutsätter att nämnt bidrag används för antidrogverksamhet i enlighet med regeringens beslut och att bidrag av allmänna medel inte utgår för soldatfacklig verksamhet. Detta betraktar jag som en felaktig uppgift. I den ansökan som Värnpliktiga arbetsgruppen har sänt till nämnden för alkoholfrågor och som jag citerat säger man klart ut att det skall kopplas ihop just för att stimulera den soldatfackliga verksamheten. Det anser jag vara helt felaktigt.

Jag hoppas att försvarsministern verkligen ser till att man inte får den här kopplingen när det gäller detta bidrag. Inte bara jag utan väldigt många inom försvaret – det gäller både befäl och värnpliktiga – och bland allmänheten anser att soldatfacklig verksamhet inte har någonting med de värnpliktiga att göra. Värnplikten är nu en gång av den karaktären att det är en skyldighet – det är någonting som man över huvud taget inte har möjlighet att förhandla om. Jag anser f. ö., fru talman, att värnplikten inte bara är en skyldighet utan även en rättighet, även om en del upplever den som tvång.

Om försvarsministern inte redan gjort det skulle jag vilja uppmana honom att studera protokollet från värnpliktskonferensen i Örebro i mars i år. Det förekom en lång rad inlägg från värnpliktiga, som reagerade emot det förslag som förelåg om bildande av lokala soldatfack. Det gick så långt att det blev en votering i slutomgången mellan ett kompromissförslag och förslaget om soldatfacklig verksamhet. Jag vill minnas att marginalen mellan de båda förslagen var sju röster. Det fanns alltså en mycket stark opinion emot detta.

Därför tycker jag att man från försvarsdepartementets sida bör engagera sig för att se till att de pengar man nu har fått för en upplysningskampanj mot droger – vilket jag tycker att det är bra att man fått – inte på något sätt kopplas till soldatfacklig verksamhet. Det är helt enkelt någonting som upprör inte minst befälet inom försvaret.

Anf. 15 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag har inte någon större anledning att gå i polemik med Per-Olof Strindberg i denna fråga. Vi tycks i stort sett ha samma uppfattning.

Det som tydligen inte fungerat här är samrådet med överbefälhavaren. Det måste nu faktiskt falla på socialstyrelsen att se till att de medel man beviljat används på avsett sätt.

Anf. 16 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Fru talman! Jag vill gärna tacka försvarsministern för det senaste klara beskedet att han har i stort sett samma uppfattning som jag. Det tar jag till intäkt för ett antagande att detta inte kommer att upprepas.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:154 om ifrågasatt rivning av Granhammars slott i Kungsängen**Anf. 17** Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Lars Gustafsson har frågat mig om jag vill medverka till att rivningsbeslutet beträffande Granhammar inhiberas i avvaktan på riksdagens beslut om den framtida försvarsorganisationen.

Regeringen bemyndigade genom beslut i juni 1980 fortifikationsförvaltningen att låta riva Granhammars slott vid I 1 i Kungsängen. I beslutet ålades förvaltningen att före rivningen låta dokumentera byggnaden och ta vara på värdefulla byggnadsdetaljer. Bakgrunden till beslutet var att det inte finns något behov av byggnaden för militära ändamål och att byggnaden är i ett mycket dåligt skick. En restaurering av främst kulturhistoriska skäl skulle därför medföra orimliga kostnader för försvaret. Någon rivning har ännu inte kommit till stånd på grund av att arbetet med dokumentation m. m. inte helt slutförts.

Bakgrunden till Lars Gustafssons fråga är det förslag till försvarsmaktens framtida fredsorganisation som överbefälhavaren har lagt fram och som innebär bl. a. att Fo 44 stab i Stockholm förs över från K 1 till I 1 och att även K 1:s verksamhet flyttas dit. Lars Gustafsson anser att möjligheterna att använda Granhammar vid ett genomförande av detta förslag skulle kunna komma i ett nytt läge. Enligt vad jag har inhämtat har överbefälhavaren vid utarbetandet av sitt förslag inte räknat med att kunna utnyttja Granhammar som lokaler för den överflyttade verksamheten. Anledningen till detta är att kostnaderna för istandsättning av slottet samt för anpassning av lokalerna till den verksamhet som skulle flyttas över dit har bedömts bli orimligt höga, liksom de framtida drift- och underhållskostnaderna. Det har bedömts bli väsentligt billigare och även vara mer rationellt att tillgodose eventuellt uppkommande behov av lokaler vid I 1 genom en mindre nybyggnad i anslutning till I 1:s kasernetablisement.

*Om ifrågasatt
rivning av Gran-
hammars slott i
Kungsängen*

Fredagen den
11 december 1981

*Om ifrågasatt
rivning av Gran-
hammars slott i
Kungsängen*

Jag anser att överbefälhavarens bedömning är riktig. Från de synpunkter jag har att företräda finns det därför inte något skäl att skjuta upp rivningen av Granhammar längre än vad som är nödvändigt för att genomföra den dokumentation m. m. som regeringen har ålagt fortifikationsförvaltningen att utföra. Jag är sålunda inte beredd att medverka till den inhibering av rivningsbeslutet som Lars Gustafsson önskar.

Anf. 18 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Av svaret framgår att försvarsministern inte är beredd att medverka till en inhibering av rivningsbeslutet, och det är i varje fall ett klart besked, som det väl inte är särskilt mycket att göra åt. Jag beklagar emellertid att man inte har kunnat göra en ny bedömning av möjligheterna att ha kvar det här slottet.

Jag har i och för sig respekt för att de kostnader som skulle uppkomma är stora, men jag tycker att det är synd att man inte kunnat finna en lösning där man kunde kombinera militärt och civilt användande av Granhammars slott. Det har framgått av alla de resonemang som varit tidigare att det skulle kunna finnas även ett civilt intresse, från föreningslivet och kommunen, av att bevara slottet.

Svaret ger mig inget hopp om att försvarsministern skall medverka till detta, och då får jag nöja mig med det. Det är inte mycket att tillägga i sammanhanget.

Anf. 19 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag vill först säga att jag personligen har ett stort intresse för kulturhistoriska byggnader, och det är därför inte speciellt glädjande för mig att behöva lämna det här svaret. Men som jag sagt tidigare är det främst kostnadsskäl som orsakat detta svar.

För att belysa frågan vill jag nämna att fortifikationsförvaltningen har gjort en uppskattning av kostnaderna för att renovera hela slottet utvändigt och för att renovera och ställa i ordning de två lägsta våningsplanen – det skulle räcka för Fo-stabens och K 1:s behov. Den uppskattning som man gjort omfattar också nya installationer för värme, vatten m. m. Kostnaderna för dessa åtgärder uppskattas till ca 9 milj. kr. i dagens prisläge.

Mot detta får ställas att man beräknar kostnaden för rivning och uppförande av en eventuell tillbyggnad till högst 5 milj. kr. Det är alltså en skillnad på 4 milj. kr., som försvaret inte kan ta på sig.

Jag vill emellertid också säga, att om någon annan spekulant – t. ex. en annan statlig myndighet eller Upplands Bro kommun – skulle anmäla sig, är jag fortfarande beredd att närmare pröva frågan om överlåtelse eller upplåtelse av byggnaden.

Anf. 20 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Till det sista som försvarsministern sade skulle man kunna göra den kommentaren att det naturligtvis är synd att ärendet har kommit så långt att tiden inte är särskilt gynnsam för att ta nya kontakter. Det tycker jag är beklagligt.

Beslutet om att riva slottet kom, enligt vad försvarsministern säger, i juni 1980. Det är alltså drygt ett år sedan. Om man hade haft intresse från försvarets sida för att söka rädda slottet, skulle man under det här året ha kunnat ta kontakter med andra myndigheter för att se vad som kunde göras – om det fanns andra intressenter som ville ställa upp. Jag tycker det är synd att man inte utnyttjat tiden under året för det.

Jag vet inte vilken bedömning försvarsministern gör – om det fortfarande finns tid för kontakter med andra myndigheter för att undersöka huruvida de kan gå in i en diskussion om användningen av slottet.

Anf. 21 Försvarsministern TORSTEN GUSTAFSSON:

Fru talman! Tiden är knapp.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:167 om överföringen av långa varutransporter från järnväg till landsväg**Anf. 22 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:**

Fru talman! Ella Johnsson har frågat mig om jag är beredd vidta åtgärder för att förhindra att statliga företag överför sina långa transporter från järnväg till landsväg. Ella Johnsson har hänvisat till uppgifter i massmedia om att Vin- & Spritcentralen allvarligt överväger en sådan åtgärd.

Verksamheten i de statliga aktiebolagen skall i princip drivas på ett företagsekonomiskt lämpligt sätt. Detta gäller även de statliga monopolbolagen. Man bör därför enligt min mening inte föreskriva t. ex. att bolagen skall använda ett speciellt transportmedel. Jag är därför inte beredd att vidta några åtgärder i den riktningen.

Anf. 23 ELLA JOHNSSON (c):

Fru talman! Jag tackar ekonomi- och budgetministern för svaret. Men tyvärr kan jag inte tillägga att jag är riktigt nöjd med det.

Vin- & Spritcentralen har flera lager i vårt land, och nu gäller det det lager som är beläget i Falkenberg. Där har man långtgångna planer på att under 1982 låta långa varutransporter flyttas över från järnväg till landsväg. Man motiverar detta med att man övergår till en ny lagerteknik i och med att man genom tillbyggnad ökar produktionen. Detta innebär att ca 120 000 ton sprit per år kommer att fraktas med längtradare på våra vägar. Omräknat i järnvägsvagnar motsvarar detta 34 vagnar per dag i medeltal. Från början är anläggningen planerad för järnvägstransporter. Vin- & Spritcentralen

Fredagen den
11 december 1981

*Om överföringen
av långa varu-
transporter från
järnväg till lands-
väg*

bekostade själv järnvägsbron fram till fabriken, då den byggdes för fem sex år sedan.

Under senare år har riksdagen vid flera tillfällen angivit en bestämd viljeinriktning om att långa transporter bör ske på järnväg och korta på landsväg. Detta har flera orsaker. Samhällsekonomiskt innebär ju en övergång till landsvägstransporter merkostnader, dels genom ökad oljeförbrukning, dels genom ökat slitage på våra vägar och dels genom försämrad miljö, såsom luftföroreningar och buller.

De aviserade planerna har också skapat oro bland de anställda. Troligtvis kommer ingen att behöva gå, men omplaceringar kommer att bli nödvändiga. Med tanke på allt detta och på de uttalanden som riksdagen har gjort, som jag nämnde, vid flera tillfällen, förvånar det mig något att ekonomi- och budgetministern inte är intresserad av att se till att dessa uttalanden efterlevs.

Ekonomi- och budgetministern menar visserligen i sitt svar att även ett statligt företag måste drivas på ett företagsekonomiskt sätt. Det är väl i och för sig riktigt, men det ena goda behöver ju inte förskjuta det andra. Vad gäller transportkostnaderna har jag vid samtal med projektledaren inom Vin- & Spritcentralen fått betygat att grundofferten från SJ har varit mycket konkurrenskraftig. Genom den nya datorstyrda lagertekniken skulle det emellertid uppstå ökade kringkostnader vid hanteringen inom fabriksområdet, om man fortsätter med järnvägsfrakt. Dessa kringkostnader jämte vissa investeringar skulle fördyra det hela med ett par miljoner.

SJ:s trafikområdeschef i Halmstad konstaterade vid min förfrågan att de praktiska problem som uppstår kan SJ lösa. Således borde det gå att lösa dem utan att lönsamheten för Vin- & Spritcentralen äventyras och utan att statligt företag kringgår riksdagens uttalanden.

Anf. 24 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! De riktlinjer som riksdagen har fastlagt för trafikpolitiken gäller – det har jag naturligtvis inte på något vis tagit avstånd ifrån. Men de statliga bolagen har att följa dessa riktlinjer med just det mål som jag här har redovisat i mitt svar, nämligen att de med utgångspunkt i de olika principer som gäller för näringsverksamheten i allmänhet skall försöka driva sin verksamhet på ett företagsekonomiskt lämpligt sätt. Då har man kommit till dessa slutsatser. Det betyder inte någon som helst förändring i sysselsättningen vid den enhet som Ella Johnsson talar om i sitt inlägg, Falkenbergs-enheten.

Därmed vill jag bara än en gång tillägga att vi måste se till att statlig verksamhet bedrivs på affärsmässigt riktiga grunder.

Anf. 25 ELLA JOHNSSON (c):

Fru talman! Ja, det är helt riktigt – jag har instämt i det. Men jag anser att man kan göra det och även ta hänsyn till de miljöpolitiska faktorerna, såsom riksdagen har uttalat. Det är ju svårt att översätta god miljö i kronor, när man

gör en lönsamhetskalkyl. Vi vet emellertid i dag en hel del om vad det kostar samhället att återställa skadade miljöer och människor.

Jag skulle vilja ta upp en annan sak i inledningen till budgetministerns svar, där han sade att jag hade hänvisat till uppgifter i massmedia. Jag hoppas att budgetministern inte menar att det skulle vara något fel i att göra det. Det är ju meddelandena i massmedia som allmänheten får ta del av, och det är dem man blir oroad av. Skulle det vara något fel, har ju budgetministern nu tillfälle att rätta till det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

*Om översyn av
bestämmelserna
rörande import
av plantor*

6 § Svar på fråga 1981/82:157 om översyn av bestämmelserna rörande import av plantor

Anf. 26 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Sven Munke har frågat mig om jag – mot bakgrund av att ett importerat parti rhododendronplantor förstörts – är beredd att medverka till översyn av bestämmelserna rörande import av plantor, så att liknande incidenter inte upprepas.

Lantbruksstyrelsens kungörelse om plantskoleväxter har tillkommit efter inrådan från bl. a. Trädgårdsnäringsens riksförbund som ett konsumentskydd för att garantera konsumenten kvalitativt goda växter. Vid yrkesmässig försäljning skall i kungörelsen angivna sundhets- och kvalitetskrav vara uppfyllda. För rhododendron gäller därvid att buskarna skall ha en jämnt fördelad blomknoppssättning.

De aktuella plantorna vägrades införsel av växtinspektionen vid importtillfället den 3 mars 1980 på grund av dålig kvalitet. Ansökan hos lantbruksstyrelsen om dispens för att få sälja partiet avslogs. Prövning av ärendet i kammarrätt och regeringsrätt föranledde ingen ändring av beslutet.

Importören begärde efter två växtsäsonger förnyad dispens hos lantbruksstyrelsen för att få sälja partiet. Ansökan avslogs ånyo med hänvisning till att ärendet redan var slutligt avgjort. Tullverket meddelade importören att plantorna antingen skulle föras ut ur landet eller förstöras enligt lag om transport, förvaring och förstöring av införselreglerade varor m. m. Importören valde då att förstöra partiet.

Under den tid som förflutit sedan det aktuella rhododendronpartiet refuserades den 3 mars 1980 har en översyn av bestämmelserna gjorts i samråd med handeln och plantskolenäringsen utan att därvid kravet ändrats på jämnt fördelad blomknoppssättning.

Mot bakgrund av vad som framkommit i det aktuella fallet och med hänsyn till behovet av ett effektivt konsumentskydd mot undermåliga produkter anser jag att det inte finns anledning att ändra på gällande bestämmelser.

Fredagen den
11 december 1981

*Om översyn av
bestämmelserna
rörande import
av plantor*

Anf. 27 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Anledningen till att jag tagit upp spørsmålet med förstörda växter är att det väckt mycket stor uppmärksamhet på många håll. I inte mindre än två TV-program har den här händelsen berörts. Jag och många med mig uppfattar det hela så att det blivit en ny fjäder i byråkratins redan rikt dekorerade hatt. Vad jag efterlyser är litet sunt förnuft när felaktigheter skall ställas till rätta – men det gick inte att få rättelse i detta fall, eftersom bestämmelser skall följas till punkt och pricka.

Jordbruksministern säger att införsel vägrades på grund av att växterna hade dålig kvalitet. Det är inte riktigt rätt. Hade växterna haft en annan beteckning, nämligen f. v. k., vilket betyder "för vidare kultur", hade importören kunnat få ha dem kvar och sedan hade växtinspektionen kunnat göra förnyad inspektion. I Hade växterna då fyllt kraven hade de också kunnat säljas.

Sådana här bestämmelser bäddar för ett myndighetsförakt. Vi har redan politikerförakt, och som bekant tillhandahåller riksdagens upplysningstjänst nu inte mindre än 35 artiklar om politikerförakt, som funnits i pressen i höst. Jag tycker att behandlingen av detta ärende också är ett sätt att bädda för myndighetsförakt.

Vissa firmor har en mycket stor import av holländskt utskottsmaterial. Mycket snygga, trevliga och färggranna broschyrer skickas ut. På det området är det tydligen ingen kontroll – däremot i det här aktuella fallet. Jag har sett växterna i fråga och jag har en bild med på dem. Jag har tidigare varit plantskoleägare och är väl insatt i de här tingen. Jag tycker att det hela är skrämmande. Om något fel har begåtts, låt då den som gjort felet böta eller få något annat straff. Just detta att man förstör växter till ingen nytta rimmar dåligt med krav på logik och sunt förnuft.

Anf. 28 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! För den oinvidde kan behandlingen av ärendet i lantbruksstyrelsen ge intryck av att det varit formalism från myndighetens sida som förhindrat import och försäljning av partiet. Så är naturligtvis inte fallet, utan det faktiska förhållandet är att det hela tiden varit undermåliga plantor och att det fällt avgörandet.

I massmedia har, som Sven Munke säger, slagits upp att det är importörens glömska att på fakturan ange beteckningen "för vidare kultur" som skulle ha varit den faktiska anledningen till att partiet stoppats. Så är inte fallet. Den importerade varan utgör en fränsorterad handelsvara, dvs. sekunda kvalitet. Vid båda de tillfällen då växtinspektionen har besiktigat plantorna har dessa varit av så dålig kvalitet att de ej har kunnat godtas enligt de normer för kvalitetskontroll som hela branschen ställt sig bakom. Det bör noteras att importören hela tiden haft möjlighet att föra ut partiet ur landet men inte utnyttjat den.

Sven Munke som verksam journalist har en mycket stor uppgift, nämligen att nu föra ut information om de verkliga förhållandena i den här affären.

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

*Om översyn av
bestämmelserna
rörande import
av plantor*

Anf. 29 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Det är klart att jag kan göra det, och det skall jag också göra. Jag skall naturligtvis gå till källan först. Jag betvivlar inte alls statsrådets uppgift här, men jag har fått andra uppgifter, och ingen har bestritt dem tidigare.

Det är naturligtvis inte statsrådets uppgift att springa och peka på olika tidningsartiklar eller TV-program, men fallet har väckt mycket stor uppmärksamhet och jag ansåg därför att det var lämpligt att ta upp det.

Nu har de här växterna vuxit i två växtsäsonger. De är meterhøga och fulla med knopp, men nu vägrar man att göra en förnyad inspektion. Det förekommer ju i många sammanhang att man köper halvfabrikat som sedan förädlas, och det är det jag menar har skett i detta fall. Växterna har förädlats, och sedan vägrar myndigheten att inspektera dem – någon inspektion har nämligen inte skett i år.

Anf. 30 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Om plantorna vid den inspektion som växtinspektionen gjorde efter två odlingssäsonger hade visat sig vara av god kvalitet, Sven Munke, hade naturligtvis möjligheter förelegat för lantbruksstyrelsen att med tillstyrkan överlämna ärendet till regeringen, som då kunnat meddela dispens. Så har inte skett, eftersom man även vid den andra inspektionen gjorde bedömningen att plantorna var undermåliga.

Anf. 31 SVEN MUNKE (m):

Fru talman! Det svar jag har fått är litet underligt. Enligt det har man avvisat en ansökan om förnyad inspektion, eftersom ärendet redan var slutligt avgjort. Det rimmar dåligt med påståendet att den möjligheten hade funnits. Den har tydligen inte funnits.

Man kan också tänka sig att växtinspektörer och andra som har med saken att göra har fattat ett förhastat beslut. Vi vet hur det är med ämbetsmän över huvud taget: har de en gång tagit ställning är det mycket svårt att få dem att ändra sig. Har de då så att säga lagen i ryggen är det ännu svårare. Att det finns bestämmelser och överenskommelser har jag förståelse för. Av statsrådets svar framgår som sagt att ärendet var slutligt avgjort, och sedan fanns det ingenting att göra.

Anf. 32 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Växtinspektionen gjorde en inspektion den 22 september 1981. Det finns protokoll från den inspektionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

193

*Om kartläggning
av malmådern i
Stekenjokk***7 § Svar på fråga 1981/82:113 om kartläggning av malmådern i Stekenjokk****Anf. 33** Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Rune Ångström har frågat mig om jag är beredd att ställa erforderliga resurser till förfogande för en vidare kartläggning av Stekenjokkmalmen.

Bakgrunden till frågan är att den malmkropp som nu bryts kan beräknas vara slut i mitten av 1980-talet. Staten har upplåtit sina gruvrättigheter i Stekenjokk på arrende fram t. o. m. den 31 december 1992 till Boliden AB. Staten har svarat för delar av de kostnader som varit förenade med att gruvsdrift startades i Stekenjokk.

Om goda ekonomiska och geologiska förutsättningar finns för att planera för en mer varaktig gruvsdrift bör dessa självfallet prövas. Jag har erfarit att Boliden och nämnden för statens gruvegendom har inlett diskussioner om fortsatta prospekteringsinsatser i Stekenjokkområdet. Den aktuella frågan handläggs alltså f. n. av nämnden för statens gruvegendom.

Jag har också erfarit att nämnden för statens gruvegendom, som förvaltar statliga gruvrättigheter, har inlett överläggningar med Boliden om att under gällande arrendeavtal även föra in den s. k. Levi-malmen. Denna malmkropp ligger i nära anslutning till den malm som nu bryts i Stekenjokk. Skulle även Levimalmen tas i anspråk bör driften vara säkrad i området fram till slutet av 1980-talet.

Anf. 34 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Som ersättare för Rune Ångström är jag beredd att ta emot svaret. Jag tackar industriministern för svaret.

Stekenjokk är den yttersta utposten i Västerbotten på gränsen till Norge. Så sent som 1976 kom gruvsdriften i gång. Som västerbottning konstaterar jag att tillgångarna på mineraler i vårt län hittills varit föremål för alltför ringa regionalpolitisk uppmärksamhet. Trots detta har gruvnäringen och vidareförädlingen av malm en betydande omfattning i vårt län och sysselsätter ca 4 500 människor, varav 170 i Stekenjokk.

Vi vet att det finns fyndigheter som bör bearbetas. Stora delar av länets outnyttjade mineraltillgångar finns inom fjällområdet. En fortsatt kartläggning av Stekenjokkmalmen är både brådskande och aktuell, och det av flera skäl. Dels behövs det lång tid för prospektering innan driften kan påbörjas, dels gäller det att bevara samhället Klimpfjäll, ett samhälle som är helt uppbyggt kring gruvsdriften. Det är fråga om samhällets liv eller död.

Det behövs ett ställningstagande från statsmakterna om fortsatt malmbrytning och resurser härför. Eftersom lönsamhetskalkylerna krävde ett större uttag än planerat från nuvarande malmådra, har konsekvensen blivit att malmtillgångarna inte räcker fram till 1996, som tidigare hade beräknats. Driften måste börja trappas ner 1985 och upphöra 1991, om inte en ny prospektering kommer i gång innan dess.

Industriministern tar i svaret upp förslaget om att föra in den s. k. Levi-malmen. Men trots detta tillskott är driften enligt även industriministerns bedömning säkrad endast till slutet av 1980-talet.

Min fråga gäller den s. k. södra ådran i Stekenjokkfältet. Geologiska förundersökningar visar på fyndigheter här som beräknas till uppemot 15 miljoner ton. Men det behövs både tillstånd för prospektering och ekonomiska medel härför.

Detta nya fält ligger utanför det av Boliden AB enligt avtal med staten nu arrenderade området. Huvudansvaret för fortsatt prospektering för att säkerställa den fortsatta driften i Stekenjokk bör därför åvila statsmakterna. Verksamheten kan därefter fortgå enligt det arrendeförfarande som nu gäller mellan staten och Boliden.

Min fråga till industriminister Åsling är: Vill industriministern ta ytterligare initiativ till fortsatt satsning för en industriell utveckling i Stekenjokk, och då i den s. k. södra ådran? Jobben i gruvan har stor betydelse både för de anställda och för den lilla fjällkommunen Vilhelmina, som behöver alla arbetstillfällen för fortsatt skatteunderlag för kommunens serviceåtaganden, för handel och för överlevnad. Alternativet heter arbetslöshet.

Anf. 35 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag kan försäkra Ulla Orring att jag mycket väl inser Stekenjokkgruvans stora regionalpolitiska betydelse. Jag är beredd att förorda fortsatta satsningar i Stekenjokk. Men en grundförutsättning härför är att Boliden som det opererande företaget, som arrenderar gruvfältet, är berett att utifrån sina utgångspunkter ta ett företagsekonomiskt ansvar i sammanhanget. Förutsättningen för statens ökade engagemang i Stekenjokkområdet är alltså att Boliden är berett till egna engagemang för att utveckla verksamheten också mera långsiktigt.

Anf. 36 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Boliden har lagt fram en plan för en fortsatt utveckling av den södra ådran, och man har redovisat planen för nämnden för statens gruvegendom. Bollen ligger nu hos statsmakterna. Staten måste ta ställning till planen.

Boliden har också presenterat kalkyler beträffande vilka kvantiteter man beräknar att få fram. Man gör bedömningen att Stekenjokk är ett av de bättre projekten inom gruvindustrin. Det är därför mycket viktigt att parterna, Boliden och staten, träffar en överenskommelse om fördelning av ansvaret för fortsatt projektering och drift.

Jag poängterar än en gång att Boliden har lagt fram en plan och väntar på statens ställningstagande. Jag tolkar svaret från industriministern som mycket positivt – staten är beredd att ta det initiativet.

Fredagen den
11 december 1981

*Om åtgärder för
att rädda syssel-
sättningen på
bruksorterna i
Värmland*

Anf. 37 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Fråga är dess värre inte fullt så enkel. Det är riktigt att Boliden har lagt fram en plan, men man har inte på något sätt givit uttryck för vilka ekonomiska engagemang man är beredd att ikläda sig för att realisera planen. En förutsättning för att diskussionen med staten skall vara meningsfull är att Boliden preciserar sig när det gäller sina egna åtaganden och att dessa blir av den storleksordningen att förhandlingar kan bli meningsfulla. Det är dock Boliden som i egenskap av arrendator har det företagsekonomiska intresset av att projektet kommer till stånd.

Anf. 38 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Det är riktigt att Boliden har presenterat förväntningskalkyler för utvecklingen i Stekenjokkgruvan. Det måste betyda att det skall bli överläggningar med statsmakterna kring den här frågan.

Jag för min del anser att statsmakterna inte kan undandra sig ansvaret för utvecklingen i särskilt utsatta delar av landet. I Vilhelmina, som är en liten fjällkommun med 8 500 människor, har man rätt att förvänta sig stöd från staten, och jag förväntar mig att industriministern på något sätt initierar ett samtal med Boliden, i enlighet med de planer som lagts fram för nämnden för statens gruvegendom.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1981/82:121 om åtgärder för att rädda sysselsättningen på bruksorterna i Värmland

Anf. 39 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Bo Finnkvist har frågat mig vilka initiativ jag avser att ta för att rädda sysselsättningen och skapa ersättningsindustri på bruksorterna i Värmland.

Jag har vid flera tillfällen redovisat de insatser som regeringen har gjort för att stärka sysselsättningen i Värmland och vill här bara ge några exempel.

Jag vill först erinra om det statliga stöd som utgått till bl. a. Uddeholms AB och Vänerskogs-koncernen – sammanlagt nära 950 milj. kr. – och som möjliggjort att den nödvändiga omstruktureringen kunnat ske i acceptabla former. Detta har enligt min mening i hög grad påverkat utvecklingen i bruksorterna och skapat ett handlingsutrymme för offensiva insatser.

Vidare har speciella insatser för att främja den industriella utvecklingen i länet gjorts de senaste två åren. I oktober 1980 fattades beslut om 8 milj. kr. i bidrag till kommunala industrilokaler, 1 milj. kr. till intensifierad företagartutbildning och 3 milj. kr. till utvecklingsfonden för bl. a. långivning med högt risktagande.

I augusti i år fattade regeringen beslut om 12 milj. kr. i statligt finansiellt stöd till investmentbolaget Wermia, ett stöd som var en förutsättning för att

bolaget skulle komma till stånd. Detta gjordes inom den ram på 20 milj. kr. som riksdagen beslutade om i våras. I går – dvs. den 10 december – fattade regeringen beslut om dispositionen av resterande 8 milj. kr.

Beslutet innebär att länsstyrelsen disponerar dels 1,75 milj. kr. för att under en tvåårsperiod stödja ett intensifierat näringspolitiskt arbete i Torsby, Hagfors, Munkfors, Sunne, Filipstad, Arvika och Kristinehamns kommuner, dels ytterligare 2 milj. kr. för att kunna finansiera angelägna projekt.

Vidare tilldelas utvecklingsfonden 1 milj. kr. för utbildningsinsatser och 2,25 milj. kr. för bl. a. långivning med högt risktagande.

Slutligen medges bidrag om ytterligare 1 milj. kr. för ombyggnad av industrilokal i Storfors.

Beslutet innebär riktade insatser mot främst bruksorterna. Mot bakgrund av dessa betydande insatser, vilkas effekter kommer först på litet längre sikt, är jag inte beredd att föreslå några ytterligare åtgärder.

*Om åtgärder för
att rädda sysselsättningen på
bruksorterna i
Värmland*

Anf. 40 BO FINNKVIST (s):

Fru talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga. Anledningen till att jag har ställt frågan är den mycket negativa utveckling vi upplever på bruksorterna, inte enbart i Värmland givetvis, och den starka oro för sysselsättningen i framtiden som invånarna på dessa orter känner.

Människor, som generationer tillbaka har funnit sin utkomst i industriarbete och inget hellre vill än att fortsätta med detta, har svårt att förstå vad som händer. Industrin har givetvis alltid rationaliserat, men nedläggningar i den omfattning som vi upplevt på senare år har ej hänt förut i modern tid.

Värmland har mycket hög arbetslöshet. 7 374 personer är arbetslösa efter ökningen med 365 från oktober till november, och bruksorterna är särskilt hårt drabbade. Denna höga arbetslöshet späds nu på med människor som avskedas vid industri efter industri. Även andra industrier än järnbruken avskedar, så möjligheterna att få arbete inom pendlingsavstånd är mycket små.

Järnbrukens existens är viktig. Genom sitt geografiska läge ger bruken möjligheter för befolkningen i glesbygden att arbeta och bo kvar där. Och tvärtom – minskar sysselsättningen i denna industri, avfolkas också glesbygden.

Några ersättningsjobb får vi ju knappast.

Den totala personalminskningen vid järnbruken i Värmland för åren 1976–1980 omfattar ca 700 personer. Och under 1981 har sammanlagt 750 personer varslats om avsked. De senaste varslen har utfärdats i Munkfors och berör 90 personer. Det låter inte så mycket, men för denna ort är det ett hårt slag. De två stålenheterna svarar för över 90 % av industrisysselsättningen. Alternativa jobb inom pendlingsavstånd finns inte.

Skall denna typ av orter överleva i framtiden, måste ersättningssysselsättning ordnas när nuvarande verksamhet dras ned eller försvinner.

Industriministern räknar i sitt svar upp insatser som gjorts. Dessa är tyvärr alltför små för att man skall kunna ersätta de arbetsplatser som gått förlorade.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1981/82:133 om sysselsättningen i Idre kommun

Anf. 41 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Ove Karlsson har frågat mig vilka initiativ jag avser att vidta för att skaffa ny sysselsättning till Idre om de av Boliden Mineral AB aviserade planerna, förverkligas. Bakgrunden till frågan är att Boliden Mineral AB har planer på att lägga ned driften vid blygruvorna i Vassbo och Guttusjön i Idre, Älvdalens kommun. De sysselsätter ca 75 man.

Enligt vad jag har erfarit pågår f. n. MBL-förhandlingar rörande den ifrågavarande verksamheten. I avvaktan på resultatet av dessa förhandlingar är jag inte beredd att göra något uttalande om eventuella initiativ från min sida.

Anf. 42 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill tacka för svaret. Emellertid kan jag inte vara nöjd med detsamma, eftersom det inte är något svar på min fråga.

Innan jag går in på annat vill jag göra ett tillrättsläggande beträffande rubriken på denna fråga. Idre kommun är nämligen ingen egen kommun utan en socken i Älvdalens kommun.

Om Boliden Mineral AB gör allvar av sina planer att stänga gruvorna i Vassbo och Guttusjön norr om Idre i norra Dalarna, måste det betraktas som en ren katastrof. Om 75 man friställs i Idreområdet, motsvarar det befolkningsmässigt en friställning av ca 35 000 man i Stockholm och något över 20 000 i Göteborg. Tänk er vilka rubriker det skulle bli om så många människor friställdes vid ett och samma tillfälle! Boliden Mineral AB måste ta sitt ansvar i fråga om norra Dalarna. Men jag anser att också staten bör gå in med driftsmedel i Guttusjögruvan under den tid projektering pågår i Foskrosområdet, som syftar till att lokalisera nya malmkroppar. Kan gruvdriften upprätthållas i Guttusjögruvan ytterligare några år medan borning efter mera malm sker, kan konsekvenserna mildras. Enligt uppgift är borrhålen i Foskrosområdet lovande. Där finns ett sandstenslager som är tillräckligt för att ge blymalm. Och den malm som hittats håller också en acceptabel blyprocent. Staten måste vara med och ta ett avgörande ansvar för befolkningen i Idreområdet. De anställda vid Vassbo- och Guttusjögruvorna får inte utan vidare lämnas åt sitt öde. Ett sådant dräpslag får inte riktas mot en så utpräglad glesbygd som detta område ändå är. Var finns centerns lokalsamhällesideologi, om man inte är beredd att trygga sysselsättningen i småbyarna i norra Dalarna, som vi ändå måste beteckna som "typiska" lokalsamhällen? Där finns heller inga orter som de arbetslösa kan pendla till.

Det är mer än tolv mil till kommuncentrum i Älvdalen, och inte ens där finns det något arbete att anvisa människorna.

Nu måste staten ta sitt ansvar. Idre får inte bli enbart en turistort – även om det är en bra sådan. Alternativet till statliga insatser är arbetslöshet.

Anf. 43 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag inser inte riktigt det geniala i att koppla frågan om blygruvornas framtid, som är föremål för MBL-förhandlingar, till centerns inställning i lokalsamhällesfrågan eller beträffande den regionala utvecklingen. Men jag vill påpeka, eftersom vi då berör de mera vida perspektiven när det gäller glesbygdspolitiken, att det är centerpartiets inställning till nödvändigheten av att behålla en levande landsbygd som har gjort att glesbygdsstödet expanderat och utvecklats under senare år.

Vi har faktiskt i Älvdalens kommun ett intressant exempel på denna typ av aktivitet, nämligen i Särna, där industridepartementet tillsammans med glesbygdsdelegationen och länsstyrelsen drivit ett utvecklingsprojekt som jag skulle vilja påstå har väckt livsandarna i den kommundelen. Man möter där en ökad optimism, som redan inneburit att man säkrat ett betydande antal sysselsättningstillfällen med relativt begränsade samhälleliga insatser.

Om det skulle gå som Ove Karlsson tydligen fruktar med gruvorna, vore det lämpligt att man vidgade den verksamhet som nu bedrivs i Särna till att också innefatta Idredelen av Älvdalens kommun. Erfarenheterna från Särna är så goda att de borde verka inspirerande på länsmyndigheter och kommuner för aktiva insatser för att säkra andra former av sysselsättning än de i gruvorna.

Anf. 44 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Landstinget har gjort stora insatser i Särnaområdet och har på ett aktivt sätt hjälpt till att göra Särnaprojektet till en framgång, som jag hoppas.

Men nu gäller det Idre. När det privata kapitalet inte är berett att ta ansvar måste staten vara beredd att gå in och göra insatser. Därför är min fråga, om man från statens sida är beredd att ta ett ansvar i detta område.

Man är överens om att det finns mer malm i området, och då bör man göra allt för att få underlag för nya brytningar. Både Boliden och staten måste, anser jag, vara beredda att ta ett ansvar och göra vad de kan för att garantera sysselsättningen för de människor som riskerar att bli friställda här.

Anf. 45 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Som jag sade medger glesbygdsstödet, sådant det är utformat sedan 1978, att statsmakterna kan gå in och stödja insatser i den genuina glesbygden. Det fanns ju inte möjligheter till det under de socialdemokratiska regeringarnas dagar.

Det är därför jag nämner exemplet Särna, som ju initierats av departementet. Där har för all del även landstinget medverkat, men framför allt har glesbygdsdelegationen och länsstyrelsen varit aktiva partner. Jag menar, att

Fredagen den
11 december 1981

*Om verksamheten
vid KF:s char-
kuterifabrik i
Luleå*

när det gäller Idredelen av Älvdalens kommun skulle man nu kunna tillämpa erfarenheterna från Särna. Sådana aktiviteter är vi beredda att stödja inom ramen för glesbygdstödet.

Beträffande gruvverksamheten måste först MBL-förhandlingarna ha sin gång. Sedan måste det ju där bli fråga om framför allt vad man har för operatör, vad Bolidenbolaget är berett att göra för att fortsättningsvis upprätthålla en gruvdrift i sammanhanget.

Anf. 46 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag vill tolka det här senaste som att man från statens sida är beredd att gå in och ta ett ansvar när det gäller att kunna upprätthålla driften vid Bolidens gruvor i norra Dalarna och att man är beredd att hjälpa till så att nyprospektering sker, så att det inte skall behöva bli omedelbara nedläggningar.

Anf. 47 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag måste faktiskt säga att om man drar sådana slutsatser av den här debatten är det väl ändå att tolka vad jag har sagt i fel riktning. Jag har sagt att vi måste avvakta utgången av MBL-förhandlingarna, och jag vill inte uttala mig om gruvdriftens framtid innan MBL-förhandlingarna är avslutade. Sedan måste ju det ansvariga företaget och gruvmyndigheterna presentera nya fakta beträffande nya malmfyndigheter, innan man kan diskutera de frågorna.

Anf. 48 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag tycker ändå att industridepartementet och industriministern själv borde kunna ta initiativ för att förmå Boliden Mineral AB att göra ytterligare insatser genom att prospektera i de malmådror som man redan känner till mot att staten då är beredd att under en övergångstid garantera vissa insatser, så att vi inte behöver riskera några omedelbara nedläggningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1981/82:136 om verksamheten vid KF:s charkuterifabrik i Luleå

Anf. 49 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Frida Berglund har frågat mig om jag är beredd att ompröva det regionalpolitiska stödet till Kooperativa Förbundets charkuterifabrik i Luleå för att förhindra en ytterligare centralisering av charkuteribranschen och för att dämpa den snabba ökningen av arbetslösheten och den ökande regionala obalansen.

Enligt förordningen (1979:632) om regionalpolitiskt stöd får avskrivningslån och lokaliseringlån lämnas till byggnadsinvesteringar som icke medför

någon utökad sysselsättning bara om det avser verksamhet som har avgörande betydelse för sysselsättningen på orten, om verksamheten inte kan fortsätta utan att investeringarna kommer till stånd och dessa inte kan genomföras utan att avskrivningslån lämnas. Avskrivningslån till maskiner får bara lämnas om investeringen medför ökad sysselsättning.

Kooperativa Förbundet har ansökt om lokaliseringstöd med 20,9 milj. kr. i avskrivningslån och 15,2 milj. kr. i lokaliseringslån för uppförande av en ny charkuterifabrik i Luleå. Den planerade investeringen skall ersätta en redan befintlig anläggning som är nedsliten. Det är således inte fråga om en nyetablering eller personalmässig utökning av befintlig verksamhet, vilket normalt är en förutsättning för att regionalpolitiskt stöd skall utgå. Projektet innebär dessutom att verksamheten vid KF:s charkuterifabriker i Kiruna och Kalix begränsas. Arbetsmarknadsstyrelsen har bedömt att av investeringen kan 22 milj. kr. för byggnader och 18 milj. kr. för maskiner, dvs. totalt 40 milj. kr., utgöra stödunderlag enligt gällande förordning.

Regeringen har beviljat bolaget dels avskrivningslån för byggnadsinvesteringarna med 6 milj. kr., vilket utgör ca 28 % av det godkända stödunderlaget, dels lokaliseringslån med 14,6 milj. kr. för toppfinansieringen av byggnaden och maskinanskaffningen. Regeringen har således beslutat om lokaliseringstöd med sammanlagt 20,6 milj. kr. Därigenom har regeringen klart markerat hur väsentligt regeringen anser det är att verksamheten fortsätter i Luleå.

Anf. 50 FRIDA BERGLUND (s):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Åsling för svaret.

Svaret gör mig emellertid väldigt orolig. Anledningen är att KF bedömer att det ur företagsekonomisk synpunkt är oförsvärbart att investera i charkuterifabriken med det regionalpolitiska stöd som regeringen beviljat. Det innebär ökad arbetslöshet i länet.

Anledningarna till att jag anser det viktigt att beslutet omprövas är arbetsmarknadsläget i länet, tidigare uttalanden, bl. a. från industriministern Åsling, om det regionalpolitiska stödet, centraliseringens nackdelar för människorna – och att det är regeringen som har avgörandet i sin hand.

KF har f. n. 50 % av branschens försäljning i Norrbotten. Råvarorna kommer till 60 % från slakteriföreningen i länet. En stor del av råvarorna är således producerade i Norrbotten. Frågan är: Vad kommer det att betyda, om KF "importerar" charkuterivaror till Norrbotten från andra delar av landet? Vad kommer det att betyda för producenterna och för slakteriföreningen? Det är frågor som vi inte har svar på i dag.

Bestämmelserna när det gäller det regionalpolitiska stödet är sådana att regeringen kan göra undantag beträffande avskrivningslånen storlek, om synnerliga skäl föreligger. Norrbotten har f. n. det högsta arbetslöshetstalet sedan 1930-talet. Situationen är extrem och måste motarbetas med alla medel. Det är självklart att nya jobb måste skapas, men det är minst lika viktigt att man bibehåller den sysselsättning som redan finns i länet.

Industriministern har i den s. k. åtstramningspropositionen själv framhållit att det innebär lägre samhällsekonomiska kostnader att lämna regionalpolitiskt stöd än att låta människor vara arbetslösa. Alternativet i Norrbotten är arbetslöshet. Det är ett av skälen till att beslutet bör omprövas. På så vis skulle åtminstone 105 varaktiga arbetstillfällen i länet kunna räddas.

Om investeringarna på ca 51 milj. kr. kommer till stånd, betyder det dessutom jobb inom byggnadsindustrin. Det ger också sekundära sysselsättningseffekter på servicenäringarna. Det är samhällsekonomiskt vettigt att satsa på att bibehålla sysselsättning som redan finns. Från framför allt allmänmännisklig synpunkt är det nödvändigt att man undviker ännu högre arbetslöshet.

Om inte investeringarna kommer till stånd, vad skall de arbetslösa då göra? Vilka planer har industriministern?

Anf. 51 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Jag har under en längre tid med allvarlig oro arbetat med beredningen av detta ärende för att försöka hitta en lösning. Jag kan helt instämma i vad Frida Berglund här sade om nödvändigheten av att vi inte bara slår vakt om den industriella produktion som finns i Norrbotten utan naturligtvis helst också hittar nya utvecklingsmöjligheter. Men självfallet måste man först och främst slå vakt om vad man har.

Vi har i samråd med KF försökt hitta olika lösningar. Det finns dock regler för det regionalpolitiska stödet, som är fastlagda av riksdagen och som man inte kan gå ifrån. Vi har, i likhet med arbetsmarknadsstyrelsen, tolkat reglerna så generöst som det över huvud taget är möjligt. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt yttrande sagt att den är av den principiella uppfattningen att lokaliseringstöd skall användas med stor försiktighet när det gäller ersättningsinvesteringar, men har ändå varit beredd att föreslå ett avskrivningslån på 6 milj. kr. och ett lokaliseringslån på 14,6 milj. kr. – dvs. det som sedan också blev regeringens beslut.

Som jag nu ser det är det så långt som man, med gällande regler för regionalpolitiskt stöd, kan sträcka sig från statsmakternas sida. Det är att hoppas att KF kan hitta former för att rädda projektet. Med denna investering bör det ändå finnas så stora rationaliseringsmöjligheter att projektet, enligt min bedömning, borde vara företagsekonomiskt lönsamt med det kraftiga statliga stöd som här kan komma i fråga.

Anf. 52 FRIDA BERGLUND (s):

Fru talman! Myndigheten AMS måste följa sina regler när det gäller det regionalpolitiska stödet och de bedömningar som i det sammanhanget kan bli aktuella. Men i Svensk författningssamling 1979:632 är det klart uttryckt att regeringen, om synnerliga skäl föreligger, kan medge att avskrivningslån utgår med högre belopp än vad som där är upptaget.

Anledningen till min fråga är att KF har gjort en utredning av vilken det framgår att det ur företagsekonomisk synpunkt är fördelaktigt, om hela dess charkuteriverksamhet förläggs utanför länet. Men med hänsyn till länets

sysselsättningssituation har de i kontakt med bl. a. länsarbetsnämnden bedömt det så att de för sin del vill vara med om att bibehålla de 105 jobb som det är fråga om, ifall de kan få regionalpolitiskt stöd. Regeringen har då prutat på avskrivningslånet.

Jag är medveten om att det många gånger är fråga om svåra avgöranden för regeringen. Men när man ideligen går ut med olika löften om att satsa på Norrbotten, så borde man ju se det här som ett konkret exempel där man med regionalpolitiska medel kan trygga sysselsättningen för 105 personer.

Jag har också tagit upp frågan: Vad betyder det för råvaruproducenterna och för slakteriföreningen om man börjar importera charkuterivaror till Norrbotten?

Jag tycker att industriministern inte skall framhärda i sin envishet när det gäller att inte vilja ge något löfte om prövning. Det vore på sin plats att säga att man kan ompröva detta och se vad man kan göra ytterligare.

Anf. 53 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Om vi skulle gå vidare här skulle det i realiteten innebära att det inte är KF utan staten som övertar det företagsekonomiska ansvaret för denna anläggning, och det vore en helt ny princip. Svårigheten är ju, att när man lägger ner anläggningar i Kiruna och i andra delar av länet, som ännu bättre behöver sysselsättning än Luleå, så skapar man också inomregionala problem. Att det skulle ske med en ännu större statlig subvention än vi här är beredda att erbjuda är ju ytterligt betänkligt ur regionalpolitisk synpunkt.

Jag har gått igenom detta ärende flera gånger med yttersta noggrannhet, och enligt min uppfattning är det statliga stödet så generöst som vi över huvud taget kan erbjuda när det gäller en ersättningsinvestering. Om det varit en nyinvestering, med nytillkommande sysselsättningstillfällen i Norrbottens län, hade det varit möjligt att gå ett steg till. Men när det gäller ersättningsinvesteringar kan man inte gå längre. Enligt min uppfattning måste nu KF med detta generösa stöd kunna klara denna etablering.

Anf. 54 FRIDA BERGLUND (s):

Fru talman! Det är tragiskt att man måste dra ner verksamheten i Kiruna och Kalix. Men alternativet är inte att man satsar i Kiruna eller Kalix, utan alternativet är att man tar varorna från Mellansverige. Vad som är viktigt är att man bibehåller åtminstone resterna av den sysselsättning man har, dvs. 105 personer, som ju ändå är en större del av de anställda i Norrbotten. Mer än 50 % av dem är kvinnor, anställda i Luleå. Situationen beträffande kvinnoysselsättningen och sysselsättningen över huvud taget är enormt besvärlig i vår region. Därför är det viktigt att man använder det regionalpolitiska stödet för att också bibehålla sysselsättning.

Regeringen har möjlighet att göra någonting, om man bedömer att det finns särskilda skäl. Och här är det verkligen fråga om en särskild situation med särskilda skäl.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om ett mineral-
politiskt centrum
i Norrbotten,
m. m.*

11 § Svar på frågorna 1981/82:147, 161 och 162 om ett mineralpolitiskt centrum i Norrbotten, m. m.

Anf. 55 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Filip Johansson har frågat mig vilka åtgärder jag vill medverka med för att Sveriges geologiska undersöknings (SGU) utlokalisering till Luleå fullföljs och att därmed planerna för ett mineralpolitiskt centrum i Norrbotten uppfylls.

Eva Winther har frågat mig om vilka möjligheter det finns att åstadkomma en ändring i enlighet med beslutet att lokalisera en viss del av SGU:s verksamhet till Luleå.

Frågorna är ställda mot bakgrund av att, enligt frågeställarna, större delen av SGU:s tillväxt och utveckling skett i Uppsala.

Eva Winther har också frågat mig om hur jag bedömer möjligheten för en lokalisering av nämnden för statens gruvegendom till Norrbotten.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I samband med riksdagens beslut år 1971 (prop. 1971:29, InU 1971:15, rskr 1971:196) att SGU skulle omlokaliseras från Stockholm till Uppsala och Luleå angavs att huvuddelen av SGU skulle förläggas till Uppsala, eftersom en stor del av verkets dåvarande arbetsområde förutsattes förbli koncentrerat till södra och mellersta Sverige.

SGU:s expansion under 1970-talet, som huvudsakligen har ägt rum inom uppdragsverksamheten, har till största delen skett under den period verket fortfarande var lokaliserat till Stockholm. Den begränsade tillväxten efter omlokaliseringen under åren 1978–1979 har skett i Luleå och Malå, medan antalet anställda i Uppsala i stort sett har varit oförändrat.

Vad gäller SGU:s framtida organisation och lokalisering har mineralverkskommittén (I 1981:02) nyligen överlämnat sitt betänkande (Ds I 1981:20) Förslag till ny mineralpolitisk verksorganisation. Kommitténs förslag innebär för SGU:s del enbart smärre omfördelningar mellan orterna. I likhet med SGU:s nuvarande organisation föreslås att flertalet anställda placeras i Luleå och Malå. Vad gäller nämndens lokalisering föreslår kommittén att nämnden även i fortsättningen skall vara lokaliserad i Stockholm.

Mineralverkskommitténs förslag bereds f. n. inom regeringskansliet. Kommittén kommer inom kort att få nya riktlinjer för det fortsatta arbetet. Utgångspunkten är därvid att SGU:s nuvarande verksamheter huvudsakligen i Luleå och Malå skall bilda ett starkt organ inom geområdet.

Jag avser att föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1982 redovisa och begära medel för den nya mineralpolitiska verksorganisationen. Jag är därför inte beredd att i dag ytterligare uttala mig i denna fråga eller yttra mig om lämplig lokaliseringsort för nämnden för statens gruvegendom.

Anf. 56 FILIP JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag tackar industriministern för det svar vi har erhållit på frågorna.

Inledningsvis vill jag säga att det under många år har förts ett resonemang om ett mineralpolitiskt centrum i Luleå, som då naturligen skulle byggas upp i direkt anslutning till högskolan, eftersom det knappast kan finnas en bättre placering för ett mineralpolitiskt centrum på annan ort. Vi har ställt frågorna mot bakgrund av den oro som vi faktiskt har känt när det gäller utvecklingen inom SGU från det att riksdagen tog ställning för att Luleå skulle vara en av de orter som man skulle bygga vidare på.

Enligt den plan man hade 1974 skulle man ha 162 anställda i Luleå och 186 i Uppsala. Efter den tidpunkten har utvecklingen skett så, att vi i Luleå har fått en viss ökning av antalet anställda med 16 personer, medan antalet i Uppsala har ökat med 139. På vissa orter i övriga Sverige har ökningen varit 8 %. Följaktligen har 70 % av de nytillkomna tjänsterna placerats i Uppsala.

Det här är en utveckling som vi är vana vid. Vi hade ordentliga duster i fjol när det gällde skogshögskolan i Uppsala. Det blev då klart fastlagt av riksdagen att högskolan skulle förläggas till Umeå, men man har fortsatt att utöka antalet tjänster i Uppsala. Nu verkar det bli på samma sätt med SGU. Det gör att vi känner oss oroade och att vi frågar oss, om SGU verkligen kommer att medverka till att vi får det mineralpolitiska centrum i Luleå som vi har räknat med.

Nu visar det sig ju att man i den här utredningen har kommit fram till att huvuddelen även i fortsättningen skall placeras i Uppsala. Det gör mig ytterligare betänksam. Man får nästan ett belägg för att de som f. n. sitter i Uppsala har utövat en betydande påtryckning på den utredning som nu har avlämnats.

Jag känner i alla fall en viss tillfredsställelse över att det kommer att framläggas en proposition till våren. Jag vill till sist vädja till industriministern att han då verkligen ser till att den propositionen ges en sådan utformning att vi får detta mineralpolitiska centrum till Norrbotten, som det var avsett.

Anf. 57 EVA WINTHER (fp):

Fru talman! Jag skall be att få tacka industriministern för svaret.

1974 kom ett betänkande om SGU:s framtida organisation, som resulterade i ett principbeslut att förlägga bl. a. prospekteringsverksamheten till Luleå. Trots detta visar det sig – åtminstone enligt de uppgifter jag har och som Filip Johansson här redovisade – att ett flertal projektledare blivit kvar vid SGU-enheten i Uppsala i stället för att flyttas upp till Luleå, och de har helt naturligt där samlat medhjälpare omkring sig.

SGU:s tillväxt har i huvudsak skett i södra Sverige trots att verksamheten i kostnader räknat när det gäller prospektering och anläggningsgeologi ökat mest. Nu säger industriministern i sitt svar att den expansion som skett i huvudsak skedde under den tid verket var lokaliserat till Stockholm. Det är i så fall inget försvar, tycker jag. 1971 tog man riksdagsbeslutet om utlokalisering, och 1974 kom organisationsförslaget som innebar förläggning av prospekteringsverksamheten till Luleå. Vi måste fråga oss: Varför har man inte flyttat upp de tjänster som enligt beslutet skulle förläggas till Luleå?

*Om ett mineral-
politiskt centrum
i Norrbotten,
m. m.*

Fredagen den.
11 december 1981

*Om ett mineral-
politiskt centrum
i Norrbotten,
m. m.*

Kan SGU männe ge svar på den frågan, och kan industriministern ge svar på den?

När det gäller min andra fråga om NSG:s framtida placering, som industriministern nu skall överväga med anledning av MINK:s förslag, talar mycket för en lokalisering till Norrbotten och Luleå. Industriministern påpekar i svaret att kommittén föreslår fortsatt lokalisering till Stockholm. Som väl är finns det en reservant, som föreslår placering till Luleå. Jag tycker att han av flera orsaker har rätt. I Luleå finns landets enda högskola med utpräglad geoteknologisk inriktning – bergteknik, geoteknik, ekonomisk geologi och tillämpad geofysik. Delar av SGU finns i Luleå, och huvuddelen av statens gruvegendom ligger i norra Sverige. 75 % av NSG:s prospekteringsresurser har under senare år satsats i Norr- och Västerbotten.

NSG har till uppgift att lägga ut statens uppdrag av prospekteringar. De utförs av SGU, som har sin prospekteringsledning i Luleå. Det borde också gå lättare att ta vara på möjligheterna till samarbete mellan NSG, SGU-Luleå, LKAB och Boliden.

Är industriministern beredd att undersöka de faktiska förhållandena när det gäller SGU och i samband med den nya mineralpolitiska verksorganisationen rätta till den felaktiga utveckling som varit inom SGU och när det gäller NSG:s framtida verksamhet ta stor hänsyn till vikten av att decentralisera verksamheter till områden med behov av mer differentierad verksamhet?

Anf. 58 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Eftersom mineralverkskommitténs förslag är under beredning, eftersom kommittén också kommer att få riktlinjer för det nya arbetet och eftersom en proposition är under förberedande, vill jag inte ge mig in på en närmare analys av hur framtiden kan komma att te sig på detta område sett ur regeringens synpunkt.

Jag vill säga, med anledning av vad Filip Johansson framhöll, att jag är väl medveten om den inneboende tröghet som finns i en befintlig administrativ apparat och att den självfallet inte får spela någon avgörande roll när man går att träffa de politiska långsiktiga besluten om vad det gäller – lokalisering eller verksorganisation i allmänhet. Självfallet kommer regeringen att förutsättningslöst pröva den här frågan i samband med att propositionen avlämnas till riksdagen.

Jag vill också säga att ett viktigt steg på vägen mot ett mineralpolitiskt centrum i Luleå togs i och med att LKAB beslöt att flytta sitt huvudkontor från Stockholm till Luleå, ett beslut som verkställdes i oktober i år och som då var följden av det förslag som statssekreterare Gunnar Söder förde fram 1978 i utredningen om Statsföretag. Där har en väsentlig pusselbit kommit Norrbotten till del.

Anf. 59 EVA WINTHER (fp):

Fru talman! Det är naturligt att industriministern inte vill göra ett klart uttalande i dag om lokaliseringort för NSG. Men målet måste vara ett mineralpolitiskt centrum, och en pusselbit i det arbetet är NSG:s placering i Luleå.

Som jag sade tidigare är det mycket som talar för att Norrbotten skall bli ett mineralpolitiskt centrum. Vi har högskolan, med dess geotekniska inriktning, och huvuddelen av statens gruvegendom ligger i Norrbotten. En sådan utveckling skulle förbättra möjligheterna till samarbete mellan olika intressenter, myndigheter och företag.

Vi hoppas alltså på ett ställningstagande i den här riktningen.

Beträffande SGU:s framtida utveckling är det kanske så som Filip Johansson sade, att det förslag som lagts fram om SGU:s framtida organisation egentligen grundar sig på felaktiga förutsättningar. Man har ju inte tagit hänsyn till det ursprungliga förslaget utan utgått ifrån den situation som nu råder. Det är viktigt att utvecklingen hejdas och att situationen kommer att ansluta till de beslut som riksdagen tidigare har fattat.

Anf. 60 FILIP JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill mycket starkt understryka vad industriministern har sagt, att regeringens mycket starka bevakning av den här frågan kommer att behövas, om det skall bli det resultat som vi förväntar oss. Jag är helt övertygad om att om de tjänstemän som sitter i Uppsala får sin egen vilja igenom, kommer det inte att bli någon förflyttning upp till Luleå.

Därför förväntar jag mig att regeringen hela tiden verkligen håller ett öga på den här utlokaliseringen. Vi har alltför dåliga erfarenheter av hur det blir om man ifrån verksledningarnas sida får för stort svängrum.

Jag vill också understryka att lokaliseringen av LKAB:s huvudkontor till Luleå rimligen också borde underlätta möjligheterna till en lokalisering av SGU:s verksamhet till Luleå.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Meddelande om svar på interpellation 1981/82:91

Anf. 61 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Fru talman! Allan Hernelius har framställt en interpellation till mig om klarläggande beträffande immuniteten för främmande statsfartyg.

Riksdagen fattade sitt beslut om medgivande av interpellationen den 2 december. Min avsikt var att besvara interpellationen i dag, men Allan Hernelius har blivit förhindrad att närvara i kammaren. Någon annan dag före riksdagsupphållet har inte gått att finna. Jag har i stället kommit överens med Allan Hernelius att interpellationen skall besvaras den 11 januari.

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

*Meddelande om
interpellationssvar*

Om röstmottagning hos svensk utlandsmyndighet i Västtyskland

13 § Svar på fråga 1981/82:158 om röstmottagning hos svensk utlandsmyndighet i Västtyskland

Anf. 62 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Fru talman! Sven-Erik Nordin har frågat mig vilka åtgärder den svenska regeringen ämnar vidta för att möjliggöra att röstmottagning kan anordnas i Västtyskland inför 1982 års val.

Bakgrunden till frågan är att man från Förbundsrepublikens sida har sagt sig inte kunna tillåta att andra länder anordnar röstmottagning i vissa former på sina ambassader och konsulat i landet.

Enligt vår vallag bestämmer riksskatteverket inför varje val vilka svenska utlandsmyndigheter som skall ta emot röster. Riksskatteverket samråder först med utrikesdepartementet, som gör upp en lista med förslag till röstmottagande myndigheter. Vid urvalet av myndigheter strävar man efter att alla väljare skall ha rimliga möjligheter att utöva sin rösträtt.

På utrikesdepartementet pågår f. n. arbetet med att göra upp den lista med förslag till röstmottagande utlandsmyndigheter som skall lämnas till riksskatteverket inför 1982 års val. Därvid undersöker man bl. a. förutsättningarna för att ordna röstmottagning hos svenska myndigheter i Förbundsrepubliken Tyskland.

Jag hoppas att det skall bli möjligt att också i framtiden anordna röstmottagning i Förbundsrepubliken.

Om det skulle visa sig att det inte är möjligt att ordna röstmottagning vid de myndigheter där det behövs för att väljare i utlandet skall kunna utöva sin rösträtt, får regeringen då överväga vilka praktiska åtgärder som kan behöva vidtas för att underlätta röstningen för de berörda.

Anf. 63 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Allra först ett tack till justitieminister Petri för svaret på frågan.

Innan jag går närmare in på svarets innehåll, vill jag först stanna vid två viktiga krav, där jag tror att vi båda har exakt samma uppfattning.

1. Varje svensk medborgare som uppnått myndig ålder skall ha rösträtt.

2. Varje sådan medborgare skall erbjudas goda förutsättningar att utöva rösträtten, inte bara inom landet utan också om vederbörande befinner sig på fjärran hav eller i ett främmande land.

Dessa målsättningar har också uppfyllts bra. 1979 togs röster emot på 225 fartyg och 250 utlandsmyndigheter.

Som jag framhållit i frågan motsätter sig dock Schweiz ensamt av alla länder någon form av röstmottagning på sitt territorium. Även det problemet har kunnat lösas hittills. Schweiz är ju inget stort land, och man har därför kunnat åka över till grannländerna och rösta hos svenska utlandsmyndigheter där. Det har också yppats vissa förhoppningar om att Schweiz skulle ändra sin attityd. Den nya inställningen i Västtyskland är därför bekymmer-

sam. Driver Västtyskland frågan till sin spets, så uppstår såvitt jag förstår, två problem. Det ena är att 1 500 till 2 000 svenska medborgare hindras att utöva rösträtt. Det andra är att man då söker sig till grannländernas svenska konsulat, vilket i sin tur kan orsaka irritation i ytterligare länder.

Jag vill här understryka att jag inte har anledning att pressa justitieministern på vad han har gjort och inte gjort i denna fråga. Frågan är närmast vad utrikesdepartementet har gjort och inte gjort. Problemet har varit känt för utrikesdepartementet ända sedan hösten 1979. Vad har utrikesdepartementet gjort?

Jag förnekar ingalunda att frågan är känslig, men tiden närmar sig för planeringen av den svenska utlandsröstningen 1982. Vad skall vi svara utlandssvenskar och andra medborgare som kommer att befinna sig utomlands hösten 1982?

Justitieministern hoppas att det skall vara möjligt att genomföra röstmottagning i Förbundsrepubliken Tyskland denna höst. Om det hoppet grusas då? Kan vi hoppas på någon aktion i Europarådet eller en annan lösning som ligger inom justitieministerns område? Skulle vi kunna tänka oss ett snabbförslag innebärande att vi får någon form av brevröstning, på försök då lämpligen i Västtyskland hösten 1982? Jag vill allra sist ställa den frågan till justitieministern.

Anf. 64 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Fru talman! Först vill jag säga att jag självfallet har samma uppfattning som Sven-Erik Nordin, att alla röstberättigade inte bara skall ha rätt utan också praktisk möjlighet att delta i valet.

Som jag sade, hoppas jag fortfarande att det skall bli möjligt för de svenskar som bor i Västtyskland att där utöva sin rösträtt på konsulat. Om det inte är möjligt, vill jag säga att vi har en beredskap innefattande olika alternativ. Jag vill dock inte här närmare gå in på vilka dessa alternativ är. De är, det vill jag gärna säga, alla sämre än den möjlighet som f. n. finns, att de själva får rösta på plats.

Anf. 65 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag vill ta fasta på vad justitieministern antydde avslutningsvis, nämligen att det finns en beredskap ifall förhoppningarna skulle grusas.

I den västtyska cirkulärnoten påpekas att ett s. k. Briefwahl skulle vara tillåtet. Det är framför allt propagandan för röstmottagningen som man har vänt sig mot. Det var systemet med "Briefwahl", "brevstemmeafgivning" som man säger i Danmark, som möjliggjorde för danskarna att från danska medborgare i Västtyskland ta emot röster till folketingsvalet häromdagen. Jag vill lägga justitieministern varmt om hjärtat att inte missa denna möjlighet. Det är ju viktigt att vi får en fullgod service för våra utlandssvenskar och andra svenskar som tillfälligtvis befinner sig utomlands vid valet 1982.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om röstmottagning hos svensk utlandsmyndighet i Västtyskland

Fredagen den
11 december 1981

*Om tidpunkten
för uppförande
av ett nytt polishus
i Handen*

14 § Svar på interpellation 1981/82:83 om tidpunkten för uppförande av ett nytt polishus i Handen

Anf. 66 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Fru talman! Lilly Bergander har frågat mig om när ett polishus i Handen kommer att uppföras.

Behovet av statliga investeringar i Stockholmsregionen är mycket stort. F. n. finns förvaltningsbyggnader för ca 600 milj. kr. projekterade eller påbörjade.

Detta förhållande medför att stor restriktivitet måste iakttas när nya statliga byggnader planeras i detta område.

Jag är emellertid medveten om att polisens lokaler i Handen är både otillräckliga och otidsenliga och att det föreligger ett behov av ett nytt polishus.

Bristen på häktesplatser inom Stockholmsområdet är mycket stor. Detta innebär att för varje nytt polishus som projekteras noggranna överväganden måste göras i fråga om möjligheten att förlägga nya häktesavdelningar i anslutning till polishusen. Från byggnadsstyrelsen har jag erfarit att man f. n. utreder frågan om ett polishus med häktesavdelning i Huddinge polisdistrikt. Detta ärende kommer att redovisas till regeringen under första kvartalet 1982. I samband med att detta ärende redovisas kommer frågan om dimensionering av ett polishus i Handen att aktualiseras.

Anf. 67 LILLY BERGANDER (s):

Fru talman! Tack för svaret på min interpellation!

Jag måste dock konstatera att jag inte fått något konkret svar på frågan när ett polishus i Handen kommer att uppföras. Tomt för ett nytt polishus finns sedan länge. När tomten avsattes var det så brådskande att kommunen fick ge dispens. Den ligger nu i centrala Handen och väntar på att utnyttjas. Det är inte så konstigt att kommunalpolitikerna i Handen börjar bli otåliga.

Det största problemet är emellertid polisens arbetsförhållanden, som nu är helt otillfredsställande. Att man inte har agerat hårdare beror på att prioriteringsplanen tidigare upptagit byggstart för polishuset 1980/81. Den planen har man litat på. Men nu vet vi inte alls när ett bygge kan bli aktuellt. Jag vill också framhålla att som verksamheten nu fungerar är det ett orationellt användande av både polispersonal och andra resurser. Avståndet mellan lokalerna i Handen och i Brandbergen uppgår till ca 3 km. För polispersonalen innebär det ideliga resor mellan lokalerna. Polisledningen har minst två sammanträden per vecka, och därvid uppstår tidsspillan på grund av resorna. Till följd av arbetsbördan föreligger stora svårigheter för polismästare och polisintendent att nå större delen av polispersonalen annat än per telefon.

Postgången mellan polisstationen och lokalerna i Brandbergen kräver tillgång till tjänstebil. Distriktet har egentligen inte möjlighet att tillhandahålla bil för detta ändamål, då tillgången till tjänstebilar är för liten. Säkerhetsfrågorna är inte tillfredsställande lösta vare sig på polisstationen

eller i lokalerna i Brandbergen. Vidare finns endast en dataterminal, och den finns på polisstationen. Personalen på lönekontorn finns i Brandbergen och måste alltså uppsöka polisstationen för att göra slagningarna. På grund av ofullständig kapacitet i vad gäller värmesystemet på polisstationen kan man inte heller uppnå en acceptabel rumstemperatur vid kallare väderlek under vintern och måste då använda extra element.

Allt detta sammantaget visar att det är slöseri på olika områden. Vi har inriktningen att vi skall ha ett energisnålt samhälle. Det rimmar dåligt med att man måste sätta in extra element för att kunna arbeta i lokalerna. Resorna med bilar är också otillfredsställande, eftersom bensin är dyr och eftersom vi vill spara på bensin. Detta visar att en ny polisstation – även om det är en stor investering att bygga en sådan – skulle ge ett helt annat och riktigare utnyttjande av våra gemensamma resurser.

Jag vill också peka på det som statsrådet själv tar upp, bristen på häktesplatser i det här området. Jag vet att även den tomt som finns tillgänglig i Haninge är så stor att man skulle kunna tänka sig en häktesavdelning där. Jag vill med detta inte på något sätt förorsaka en strid mellan Haninge och Huddinge, men jag vill ändå påtala att det kanske finns orsak att fundera över om vi inte borde ha häktesavdelning på båda dessa platser.

Statsrådet säger i sitt svar att man, när ärendet om Huddinge polisstation och häktesavdelningen där redovisas för regeringen under första kvartalet 1982, kommer att ta ställning till frågan om dimensionering av Handens polishus.

Jag vill ställa en rak fråga: Kommer regeringen då att pröva om det är möjligt att ha en häktesavdelning även i Haninge polishus? Jag vill också fråga: Kommer regeringen att i det sammanhanget även ta ställning till tidpunkten för projektering och uppförande av ett polishus i Haninge?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 68 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Det är, som Lilly Bergander säger, alldeles riktigt att polisen i Haninge arbetar under svåra omständigheter, och jag är den förste att önska att man där kunde få arbeta under mer rationella förhållanden. Det finns ett mycket stort behov på polisområdet av att rusta upp lokaler. Mycket har gjorts. Sedan staten övertog polisväsendet har ett nittiotal nya polishus byggts, men mycket kvarstår. Vi står inför svåra prioriteringsproblem här som på andra områden.

Jag har i svaret sagt att vi skall ta upp frågan under första kvartalet 1982, och då skall vi också ta upp de synpunkter som Lilly Bergander för fram om häktesavdelning. Men det är i dag alldeles för tidigt att ta ställning till detaljer i ärendet. Det har inte redovisats till regeringen från byggnadsstyrelsen, och innan det har skett kan regeringen inte fatta något beslut. Jag kan lova Lilly Bergander att vi skall ta upp hela frågan under nästa kvartal.

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

*Om tidpunkten
för uppförande
av ett nytt polishus
i Handen*

Fredagen den
11 december 1981

*Om förstärkning
av meddelarskyd-
det*

Anf. 69 LILLY BERGANDER (s):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för det senaste tillägget, nämligen att propåerna verkligen kommer att prövas. Jag hoppas att de kommer att prövas i mycket positiv riktning. Jag är medveten om att upprustning har skett av både polishus och andra delar under de senaste åren, men jag vill framhålla att det är just i de här områdena, i storstadsområdena, som det finns svårigheter i vad gäller personal – svårigheter att rekrytera personal och att behålla den. Det är ett mycket hårdare klimat för den här personalen i våra storstadsområden. Därför är det, menar jag, viktigt att man får så goda arbetsmöjligheter som över huvud taget kan åstadkommas.

Jag tror också att resultatet samhällsekonomiskt blir en besparing, om vi ser till att polisen i Handen får riktiga arbetslokaler och om kringdelar som databehandling och liknande sammanförs med polisverksamheten, så att den personal och de resurser vi har inte missutnyttjas.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1981/82:92 om förstärkning av meddelarskyddet

Anf. 70 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Olle Svensson har frågat mig *dels* vilka åtgärder jag ämnar vidta för att påskynda lösningen av frågan, hur man skall kunna skapa garantier för att polisen inte vid användande av tvångsmedel inkräktar på det grundlagsfästa meddelarskyddet, *dels* om jag i avvaktan på förslag i detta avseende är beredd att avstå från att lägga proposition i de delar av tvångsmedelsutredningens betänkande som kan komma i kollision med det i tryckfrihetsförordningen förankrade meddelarskyddet.

Tvångsmedelskommittén utreder f. n. frågan hur man skall åstadkomma en ändamålsenlig avvägning mellan samhällets behov av tvångsmedel under förundersökning i brottmål och de motstående intressen som kan beröras därav, bl. a. det tryckfrihetsrättsliga meddelarskyddet. Kommittén, som är parlamentariskt sammansatt, tillsattes efter beslut av den dåvarande regeringen i juni 1978. I direktiven för kommittén (Dir. 1978:57) slås fast att det är en viktig uppgift för kommittén att se över möjligheterna att stärka anonymitetsskyddet vid tvångsmedelsanvändning. I syfte att skapa ett fullgott skydd skall kommittén vidare söka finna en samordnad reglering för olika typer av tvångsmedel.

Enligt vad jag har inhämtat avser kommittén att i mitten av nästa år avlämna ett delbetänkande som kommer att innehålla förslag till reglering av hur avvägningen mellan tvångsmedelsanvändning och bl. a. anonymitetsintresset enligt tryckfrihetsförordningen skall ske. Mot den bakgrunden finns det inte – för att nu svara på Olle Svenssons första fråga – anledning för mig att vidta några åtgärder för att påskynda frågans lösning.

I tvångsmedelskommitténs nyligen avlämnade delbetänkande (Ds Ju 1981:22) Hemlig avlyssning har frågan om avvägningen mellan anonymitetsintresset och intresset av tvångsmedelsanvändning behandlats endast såvitt gäller telefonövervakning, dvs. bl. a. uppgifter om till vilket abonnentnummer ett samtal har rings samt fördröjning eller avbrytande av telefonsamtal. Förslaget i den delen innebär i förhållande till nuläget en skärpning så till vida att åtgärderna i princip inte får sättas in mot massmediaföretag utan tillstånd av domstol.

Betänkandet remissbehandlas f. n. Remisstiden går ut den 1 mars 1982. Innan remissinstanserna har lämnat sina synpunkter vill jag inte säga något om hur den kommande regleringen bör vara utformad. Det är emellertid klart att frågan om meddelarskydd kommer att uppmärksammas.

Anf. 71 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

Det är en grundläggande princip i vår tryckfrihetsrätt att det skall stå var och en fritt att meddela uppgifter till offentliggörande i tryckt skrift till skriftens författare, utgivare, redaktör eller liknande. Den principen har kommit till uttryck i en av våra grundlagar, nämligen tryckfrihetsförordningen.

I speciella situationer – det är det vi diskuterar här i dag – kan det uppstå konflikt mellan kravet på skydd för meddelares anonymitet och samhällets intresse av effektiva möjligheter att utreda brott. I samband med brottsutredning kan åklagar- och polismyndigheter under vissa förutsättningar ingripa med tvångsmedel av olika slag, bl. a. beslag, husrannsakan och telefonavlyssning. Bestämmelserna härom har givits generell räckvidd. Det innebär att det i och för sig är möjligt att företa ingripanden exempelvis på en tidningsredaktion eller hos en nyhetsbyrå. Härvid finns givetvis risk för att den som företar tvångsåtgärder kommer i besittning av ett anonymitetsskyddat meddelande.

Vikten av att upprätthålla tryckfrihetsförordningens principer om skydd för meddelares anonymitet talar för att myndigheterna bör visa återhållsamhet när det gäller att förordna om användning av tvångsmedel i fall där man riskerar en krock med det grundlagsfästa anonymitetsskyddet.

För att förekomma missförstånd vill jag understryka att jag inte anser det vara riktigt att helt frita vissa lokaler och personer i massmedievärlden från sådana ingripanden. Något journalistfrälse eller dylikt bör vi inte skapa. En tidningsmedarbetare som misstänks för ett allvarligt brott som inte har samband med hans publicistiska verksamhet måste givetvis bli utsatt för polisspaning precis som alla andra medborgare. Vad jag vill värna om är *allmänhetens förtroende* för att om den lämnar meddelanden till ett massmediaföretag skall den – jag vill gärna säga så – hundra procentigt kunna lita på att de inte kommer i obehörig ägo. Meddelarskyddet är en grundläggande fri- och rättighet i en demokrati med vår syn på den enskildes rättigheter.

Fredagen den
11 december 1981

*Om förstärkning
av meddelarskyd-
det*

Mot den bakgrunden är det nödvändigt att man uppmärksammar den intressekonflikt som uppkommer i fall av det nu aktuella slaget och beslutsamt ger sig i kast med att på bästa sätt lösa de grannliga avvägningsproblemen som består i nödvändigheten att skydda meddelares anonymitet och ge polisen verksamma medel i brottsbekämpningen. Med tanke på den vikt som grundlagen tillmäter anonymitetsskyddet har avsaknaden av särskilda regler och vägledande uttalanden om hur de straffprocessuella tvångsmedlen skall användas i dessa situationer under en lång tid framstått som synnerligen otillfredsställande.

Frågan ställdes på sin spets för mer än nio år sedan i samband med den s. k. IB-affären. Det uppstod en livlig diskussion om allmänhetens förtroende för att uppgifter som lämnades till massmedieföretag inte fördes vidare till obehörig, sedan en allmän åklagare i oktober 1973 hade förordnat om husrannsakan på Folket i Bild kulturfronts redaktion och forslat med sig bl. a. stora delar av tidningens bildarkiv.

Frågan om värnet om den enskilde medborgarens fri- och rättigheter upptog i det sammanhanget riksdagens intresse i flera debatter. Därvid uppträdde dåvarande folkpartiledaren Gunnar Helén både den 7 november och den 14 december 1973 i denna kammare. Han ställde därvid krav på snabba insatser för att hindra krocken mellan användning av tvångsmedel och det grundlagsfästa meddelarskyddets upprätthållande.

Jag vill erinra om att den socialdemokratiska regeringen handlade mycket snabbt. Det kom en skrivelse i oktober 1973 från Pressens samarbetsnämnd med begäran om att man skulle verka för en förstärkning av meddelarskyddet. Redan i januari 1974 tillsattes flera s. k. IB-utredningar. Jag deltog i det arbetet. I vissa fall har man nått fram till positiva beslut, bl. a. har man fått en förstärkning av meddelarskyddet i tryckfrihetsförordningen från den 1 januari 1978.

Men på den punkt som vi nu diskuterar har det gått väldigt långsamt. Det fanns utredningar framme då den socialdemokratiska regeringen störtades 1976. År 1978 påtalade jag att det tog två år innan man tog upp frågan, och jag kritiserade att den bakades samman med en rad andra problem. I dag vet vi att man på nytt har förlorat i tempo genom att man i tilläggsdirektiv har prioriterat förstärkningen av befogenheterna för polis och åklagare.

Nu får jag höra av justitieministern i en regering med liberalt inslag att det inte kommer något betänkande i den frågan förrän i mitten av nästa år. Vi kommer alltså att kunna fira tioårsjubileum i förhållande till IB-affären innan frågan har blivit löst, trots att så många förberedelser gjordes under den socialdemokratiska regeringens tid.

Jag har ställt två frågor. På den ena har jag fått svaret om tidtabellen för utredningen. Kring halvårsskiftet 1982 skall det komma ytterligare ett betänkande, som väl då skall handla om en baslag till skydd för särskilda intressen, bl. a. anonymitetsintresset. Det andra beskedet jag har fått är att man kommer att skicka det betänkande som nyss har kommit på remiss och att remisstiden utgår i mars.

Nu vill jag fråga justitieministern: Är det då inte bättre att man behandlar dessa frågor i ett sammanhang? Justitieministern säger här att frågan om meddelarskyddet kommer att "uppmärksammas" i samband med att man behandlar förslagen om hemlig avlyssning. Ja, man bör väl både uppmärksamma och tillgodose anonymitetsskyddet. Är inte den bästa vägen då att behandla både det redan avlämnade betänkandet och det väntade betänkandet i ett sammanhang? Först då kan man enligt min uppfattning på ett riktigt sätt tillgodose det grundlagsskyddade meddelarskyddet.

Anf. 72 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Det som Olle Svensson tar upp här är väl att kommittén har föreslagit införande av nya tvångsmedel utan att samtidigt föreslå regler som ytterligare förstärker anonymitetsskyddet i de fall då de nya tvångsmedlen kan komma att användas. Jag vill understryka vikten av att man, som justitieminister Romanus framhöll 1978, får en samlad lösning på problemen med avvägning mellan de motstående intressena. De är ju principiellt desamma för olika typer av tvångsmedel.

Men som jag nyss sade vill jag inte innan remissvaren har kommit in ta någon ställning till hur propositionen skall utformas. Jag är emellertid, det vill jag säga, angelägen att få fram en proposition, och grunden för det är naturligtvis den betydelse som användande av tvångsmedlen har vid bekämpningen av narkotikabrottsligheten. I det arbetet vill jag inte att det sker någon tempoförlust.

Jag tycker inte att det är uteslutet att man i avvaktan på den samlade lösningen, som ju kommer fram genom det väntade betänkandet, skall kunna införa en särskild reglering beträffande anonymitetsskyddet vid användning av de nya tvångsmedlen. Jag lovar att överväga den frågan noga när jag har sett remissutfallet på betänkandet om tvångsmedel.

Anf. 73 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att det tillägg som jag fick till svaret åtminstone i vissa avseenden var lugnande och innehöll tillfredsställande besked.

Vad jag talar om är baslagen, som jag vill kalla den, som skulle medföra att man kunde särbehandla ett intresseområde som är viktigt från min utgångspunkt, nämligen skydd mot röjande av anonymiteten och det som gäller efterforskningsförbudet enligt tryckfrihetsförordningen. Det mest tillfredsställande enligt min mening vore självklart att man fick den baslagen antagen i anslutning till behandlingen av de förslag som så småningom skall komma såsom ett resultat av tvångsmedelskommitténs betänkande om hemlig avlyssning.

Nu antyder justitieministern ett annat alternativ, nämligen det att man på något sätt skall kunna tillgodose de här kraven under en mellanperiod. Jag är inte beredd att i dag ta ställning till detta, men jag finner det positivt att justitieministern när det gäller den grannliga intresseavvägning som här skall ske ändå är införstådd med att anonymitetsintresset inte bör få vika för andra intressen.

Jag vill också gärna säga att jag är fullt medveten om att de förslag som nu senast framlagts i det betänkande som nämnts är viktiga då det gäller att skydda enskilda människor mot den extremt grova brottsligheten, särskilt narkotikabrottsligheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på interpellation 1981/82:75 om skolans förstärkningsresurser

Anf. 74 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Göran Persson har frågat mig om jag står fast vid de principiella tankegångar som låg bakom införandet av förstärkningsresursen i grundskolan och – om så är fallet vilka åtgärder jag avser vidta dels för att dessa principer skall vara styrande för resursfördelningen i grundskolan, dels för att förhindra att den utveckling som skett i grundskolan upprepas vid fördelningen av förstärkningsresursen i gymnasieskolan.

För grundskolan var det tidigare så att statsbidragssystemet och övriga regler för skolarbetets bedrivande förhindrade att resurserna användes på bästa sätt med hänsyn till lokala behov och erfarenheter. För gymnasieskolan finns fortfarande sådana lösningar.

Den grundläggande principen för införandet av det nuvarande statsbidragssystemet för grundskolan var att genom en decentralisering av besluten om undervisningens organisation och användningen av anvisade resurser göra det lättare att bemästra samma krav på utbildningsstandard i olika miljöer.

Det ankommer i första hand på skolstyrelsen att fördela kommunens förstärkningsresurs. Skolstyrelsen är vid sin fördelning bunden av skolans mål som bl. a. innebär att skolan skall ge särskild hjälp till elever med svårigheter. Läroplanen för grundskolan (Lgr 80) beskriver faktorer som skolstyrelsen kan ta hänsyn till för att åstadkomma en fördelning efter behov.

Dit hör dels de yttre förutsättningarna för arbetet i skolan, t. ex. den omgivande sociala miljön, elevgruppens sammansättning och personaltillgången, dels skolarbetets resultat och de slutsatser man har dragit för den fortsatta verksamheten.

Riksdagens beslut om detta statsbidragssystem innebär att skolstyrelserna under frihet och ansvar skall fatta beslut om resursanvändningen. Att utfärda centralt bindande regler för resursanvändningen skulle strida mot riksdagens beslut och reformens syfte. Jag har därför inte för avsikt att föreslå att några sådana regler införs. Däremot förutsätter en fri resursanvändning att fortbildning och vidareutbildning blir viktiga hjälpmedel när det gäller att få alla berörda att inse problemens vidd och bli lojala i fråga om målen. Regeringen har i propositionen om skolforskning och personalutveckling föreslagit betydligt ökade insatser på detta område. Det är också viktigt att

klargöra för alla skolstyrelser och skolledare att resursernas fördelning efter elevernas behov inte är en fråga som kan tillåtas stå tillbaka för olika partsintressen. Samverkansförhandlingar med personalorganisationerna får inte leda till att arbetsgivaren gör avsteg från de mål riksdag och regering angett för resursernas fördelning.

Jag är medveten om att anpassningen av resursfördelningssystemet i grundskolans riktning mot det av riksdagen angivna målet gått långsammare än man hoppades då det infördes. Detta motiverar emellertid inte en återgång till det gamla systemet. Inte heller anser jag att det utgör någon grund för att hysa oro för användningen av en förstärkningsresurs i gymnasieskolan. Särskilt i tider av resursknapphet är det angeläget att resurserna fördelas efter behoven. Det är min övertygelse att resurserna i såväl grundskolan som gymnasieskolan bäst kan utnyttjas som stöd för olika behövande elevgrupper genom ett system med en förstärkningsresurs vars användning beslutas lokalt.

Anf. 75 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation.

Låt mig inledningsvis deklarerera att jag självfallet är anhängare av att resursfördelningen skall ske lokalt i de olika skolstyrelserna. Detta innebär inte att det centrala organet kan låta utvecklingen löpa helt fritt. Märker man att utvecklingen står i strid med de mål som riksdag och regering lagt fast, måste man naturligtvis reagera. Detta bryter inte mot den grundläggande uppfattningen att kommunerna har ansvaret för resursfördelningen. Det här understryks ju också av att ungefär hälften av landets kommuner efterfrågar någon typ av råd, exempelvis i form av arbetsmodeller eller utvärderingsmodeller för sitt lokala arbete.

Studerar man de dokument som ligger till grund för dagens statsbidragssystem, alltifrån SIA-utredningen, SIA-propositionen, utskottsbetänkandet med anledning därav, förslaget till nytt statsbidragssystem till propositionen 1977/78:85, så finner man att det resonemang jag här för är mycket väl förankrat i dessa skrifter. Ingen efterfrågar centralstyrning. Vad vi strävar för är att riksdagens mål skall uppfyllas.

Eftersom svaret på interpellationen är litet svårt att tyda, vill jag ge ytterligare bakgrund till de frågor jag ställt till statsrådet. Jag har hämtat mitt underlag för interpellationen i den utvärdering som skolöverstyrelsen har gjort av resursfördelningen. Den finns redovisad i en rapport av den 21 september 1981 som heter SIA-uppföljningen. Jag tänker ta några av de mest uppseendeväckande resultaten ifrån den utredningen för att ytterligare belysa varför jag framställt denna interpellation.

Ser man exempelvis på hur förstärkningsresursen i olika kommuner fördelas till skolenheterna, finner man att hela 75 % av förstärkningsresursen fördelas proportionellt efter antalet elever ute i de resp. skolenheterna. Då skall vi komma ihåg att denna förstärkningsresurs har tillkommit för att fördelas efter behov och således ej för att fördelas proportionellt efter elevantal. Visserligen finns det skillnader mellan olika typer av kommuner

och mellan olika kommuner, men som helhet kan sägas att siffran 75 % är ett mått som är något så när giltigt för samtliga kommuntyper.

Av Lgr 80 framgår klart vilken typ av kriterier som skall gälla vid den lokala resursfördelningen. Ser man på den utvärdering som har gjorts, finner man att mer än hälften av landets kommuner – närmare bestämt 58 % – ej har använt sig av kriterier över huvud taget som underlag vid resursfördelningen. Här kan man se en klar tendens, att ju större kommunen är, desto vanligare blir det att särskilda kriterier används vid resursfördelningen.

Av de kommuner som använt kriterier vid fördelning är det endast 70 som har dessa fördelningsgrunder fastställda i skolstyrelsen. Man kan alltså konstatera att av de 266 kommuner som svarat på SÖ-enkäten är det endast 70 som har fastställt kriterier för resursfördelningen i skolstyrelsen. Då skall vi komma ihåg att det är skolstyrelsen som har ansvaret lokalt för att fördela resurserna och för att se till att de mål som har lagts fast av riksdagen uppfylls. I väldigt många kommuner överlåts alltså fördelningsarbetet till tjänstemän.

Av skolöverstyrelsens utvärdering framgår också att det endast är ca 20 % av landets kommuner som tilldelar rektorsområdena förstärkningsresurser, fördelade på olika årskurser och stadier. Man kan också se en tendens att resurser förskjuts mot högstadiet. Man kan på dessa grunder anta att låg- och mellanstadiet får släppa resurser till högstadiet för att det där skall kunna bildas särskilda 20-grupper. Detta styrks av den utvärdering skolöverstyrelsen har gjort och av de djupstudier som Björn Odin gjort av nämnda utvärdering.

Mot den här bakgrunden finns det anledning att uppmärksamma de signaler som kommit om de besvärliga arbetsförhållandena på lågstadiet.

Detta, herr talman, är alltså bakgrunden till min interpellation. Man frågar sig faktiskt om statsrådet över huvud taget har tagit del av den utvärdering som skolöverstyrelsen har gjort. Läser man interpellationssvaret kan man få intrycket att så inte är fallet. Därför vill jag fråga fru Tillander om hon uppmärksammat den utvärdering som skolöverstyrelsen gjort och i så fall vilka slutsatser hon drar av den.

Nu skall det också sägas att skolstyrelsernas situation under senare år har försvårats, särskilt när det gäller fördelningen av förstärkningsresursen. Jag tänker då på de stora indragningar av statsbidrag till skolverksamheten som skett. Helt naturligt kan det vara så, att många kommuner har tagit av förstärkningsresursen för att exempelvis klara klassanordningar på mellanstadiet som har hotats till följd av att regeringen drivit upp klassmedeltalen. Mot den bakgrunden bär naturligtvis inte enbart de lokala skolstyrelserna ett stort ansvar, utan framför allt den borgerliga riksdagsmajoriteten, som åstadkommit den här situationen. Detta återfaller naturligtvis på statsrådet och det parti som hon företräder.

Man kan också säga att förstärkningsresursen delvis har förändrats sedan den infördes. Dels har den del som fördelas av länskolnämnderna ökat i samband med de kraftiga neddragningarna av statsbidragen till lärarlönerna, dels skall man nu i den kommunala delen lägga in statsbidragsgivningen till

studie- och yrkesorienteringen. Detta skapar naturligtvis inte ökad klarhet.

Låt mig få avsluta det här inlägget med att ställa fyra konkreta frågor, utöver den fråga som jag förut ställde om SÖ:s utvärdering.

1. Den första frågan ställer jag mot bakgrund av resonemanget i interpellationssvaret om de s. k. partsintressena. I interpellationssvaret för statsrådet ett resonemang om personalorganisationernas roll vid fördelningen av förstärkningsresursen. Man kan av det resonemanget få intrycket att hon menar att personalorganisationerna skulle ha bidragit till att förstärkningsresursens fördelning inte skulle ha kommit att stå i överensstämmelse med de mål som riksdagen lagt fast. Det vore bra om statsrådet på den punkten ville förtydliga sitt svar. Alltså: Upplever statsrådet de fackliga organisationerna i detta sammanhang som ett hinder, eller ser hon dem som en resurs?

2. Statsrådet säger för det andra i sitt svar att hon skall klargöra för alla skolstyrelser och skolläningar att resursfördelningen skall ske behovsinriktat. Jag tycker att det är ett bra svar. Min fråga blir då: Hur har hon tänkt sig att detta skall gå till rent praktiskt?

3. Den tredje frågan lyder: Av gjorda undersökningar framgår att specialundervisningen minskar. Hur ser statsrådet på detta?

4. Den fjärde och sista frågan rör den svåra situationen på lågstadiet. Den inträffar samtidigt som vi har en förskjutning av resurser från lågstadiet till högstadiet. Hur ser statsrådet på detta?

Anf. 76 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Som svar på Göran Perssons frågor vill jag säga – det kanske kan låta som en truism – att det ju är så att förordningar och regler som inte hävdas med eftertryck och ihärdighet knappast kan bli antikverade, eftersom de förlorar sin karaktär av gällande regler. Därför kan man säga att svaren på frågorna är att upprepa, att upprätthålla och att hävda sin uppfattning på det här området. Det är inte konstigare än att repetition är all pedagogikskungsväg.

En av skolans bärande idéer är ju att fungera som kompensation för många elever som upplever svårigheter av det ena eller det andra slaget. Sådana svårigheter eller handikapp kan ju vara av olika slag, och naturligtvis är de kanske också olika på olika stadier. Det är väsentligt att skolan tar hänsyn till detta och med de resurser som står till buds medvetet arbetar med inriktningen att helt enkelt jämna vägen för dem som har det knaggligt. Att den här målsättningen hålls levande är desto viktigare som det skulle vara olidligt om den försvann. En väsentlig del av skolans anda ligger förborgad i dess strävan att hjälpa dem som har det svårt.

För att undvika missförstånd kan det kanske i det här sammanhanget vara skäl att understryka att det inte är fråga om en utjämning eller en utslätning i vad gäller prestationer. Vi vill inte hugga av toppar. Det är tvärtom viktigt att skolan är sådan att alla i största möjliga utsträckning får utvecklas och komma till sin rätt.

Det är å andra sidan ingen nyindividualismens höga visa, för grunden i grundskolan vilar på den insikten att ingen lever för sig själv, utan den bästa individuella utvecklingen är den som innebär en mognad, en insikt om att jag är beroende av andra och att andra är beroende av mig. Den ekologiska insikten tillämpad på gemenskapen i en klass eller på en arbetsplats, i samhället, i världen, i hela naturen, utplånar inte den enskilda människan utan ger henne tvärtom sitt rätta värde, betingat av att hon är ett unikt inslag i den stora väven, som är vävd i ett stycke. Därför får inte skolans resurser brukas så att skolan förlorar sin själ.

Som lärare sedan många år tillbaka kan jag försäkra att det är en utbredd inställning bland lärare att en av skolans viktigaste uppgifter är att föra till rätta elever som har det risigt och jobbigt och som kommer i kläm, som far illa och inte klarar av högstadiets – kanske nu också lågstadiets – krävande skolform. Särskilt tänker man kanske ändå fortfarande på högstadiet med ständiga byten av lärare, ämnen och lärosalar. För flertalet elever är detta naturligtvis inget problem, men det finns de som inte klarar av det.

Vad jag nu har sagt får naturligtvis inte tolkas så att den enskilda skolan inte längre skulle ha möjligheter att fördela resurserna på det sätt som man finner lämpligt. Tvärtom har vi i den senaste tidens skolutveckling betonat att det decentraliserade beslutsfattandet är en väsentlig vinst, som gör det möjligt att anpassa besluten efter de svårigheter som kanske är speciella för varje enskild skola och för varje stadium. I sammanhanget kan påpekas att de saker som vi här har diskuterat är premisser som måste vägas in när besluten fattas.

Det nya statsbidragssystemet infördes ju läsåret 1978/79, och de utvärderingar som gjorts av SÖ och av pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet bygger på förhållanden läsåret 1979/80. Det har således förflutit ganska kort tid sedan dess. Det är beklagligt att anpassningen till de nya fördelningsprinciperna gått långsammare än man hade anledning att hoppas. Jag är alltså medveten om att fördelningen av resurserna inte alltid görs efter behov.

Man måste dock ha i minnet att en stor del av förstärkningsresursen i förväg är in-tecknad till att fördelas till vissa bestämda ändamål. Som exempel kan nämnas undervisning i mindre grupper i laborativa ämnen, där klassrummen ofta inte medger undervisning i helklass. Samma sak gäller undervisningen på lågstadiet, där en stor del av t. ex. den grundläggande läs- och skrivträningen knappast kan ske i helklass. Resurser till sådana "nödvändiga" klassdelningar måste tas från förstärkningsresursen och kommer därigenom alla elever till del. I snäv mening är de därigenom inte behovsorienterade. Visserligen förekommer s. k. 20-grupper i mycket stor utsträckning på högstadiet, men det är framför allt i No-ämnen. I mycket få fall har man genomfört 20-grupper generellt.

Eftersom det nya statsbidragssystemet endast funnits en kort tid vid mätningen i de båda undersökningarna och att därigenom skolstyrrelser och skolledare ännu inte hunnit sätta sig in i och vänja sig vid det, finner jag det

inte alltför oroande att inte mer än drygt 40 % av kommunerna använt behovskriterier vid resursfördelningen.

Min generella erfarenhet är att tankegångarna om en behovsorienterad resursfördelning trots allt får en allt större förankring i kommunerna. Om motsvarande mätning skulle göras i dag, är jag övertygad om att en betydligt större andel av kommunerna skulle svara att resurserna fördelas efter behov. Det finns alltså anledning att inte nu dra några förhastade slutsatser, utan man bör avvakta den ytterligare utvärdering av statsbidragssystemet som SÖ utför. En utvärdering som bygger på uppgifter från våren 1982 kan man vänta under hösten samma år. Det understryker att man inte bör förhastata sig utan vänta med definitiva slutsatser.

Anf. 77 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag ställde fyra konkreta frågor till statsrådet, men hennes svar bestod av ett långt anförande med många vackra formuleringar och tankar, som också jag kan ansluta mig till – men de var ju inte svar på mina frågor. Mina frågor gällde alldeles påtagliga åtgärder, som dessutom statsrådet annonserar i sitt interpellationssvar. Jag tvingas därför upprepa mina frågor och be om svar på dem.

Upplever för det första fru Tillander de fackliga organisationerna i detta sammanhang som ett hinder eller som en resurs? I interpellationssvaret står nämligen bl. a. följande: "Samverkansförhandlingar med personalorganisationerna får inte leda till att arbetsgivaren gör avsteg från de mål riksdag och regering angett för resursernas fördelning." Det vore bra om jag kunde få ett svar på denna min första fråga, för det skulle vara välgörande för debatten.

Min andra fråga berörs också i interpellationssvaret. Det står att det är viktigt att klargöra för alla skolstyrelser och skolledare att resursernas fördelning skall ske efter elevernas behov. Jag frågade hur det skall gå till rent praktiskt.

Jag ställde vidare två mycket brännande frågor, som är så oerhört centrala i dagens skolpedagogiska debatt. Av dem handlade den ena om specialundervisningen. Om specialundervisningen minskar, kan man på goda grunder misstänka att det är de elever som har det svårast i skolan som kommer mest i kläm. Utvecklingen de senaste åren har också varit den att specialundervisningen minskat. Vilka slutsatser drar statsrådet av det, frågade jag. Jag tror att fler än jag skulle vara glada över att få ett svar på den frågan.

Min fjärde fråga gällde lågstadiets situation mot bakgrund av den resursförskjutning som nu sker från lågstadiet till högstadiet. Är det inte rimligt att begära att statsrådet har en uppfattning i den frågan? Även den frågan diskuteras ju i nästan alla sammanhang där skolfolk träffas. Det vore kanske bra för dem att få veta vad den högsta ansvariga har för uppfattning i frågan.

Det var alltså mina fyra frågor, och statsrådet svarade med ett långt, färdigskrivet inlägg om målsättningarna för skolans verksamhet. Det må ju vara henne obetaget att göra det. Men i detta inlägg sade hon att det vore

Fredagen den
11 december 1981

*Om skolans för-
stärkningsresurser*

olidligt om dessa mål för skolans verksamhet försvann. Den uppfattningen delar jag helt och fullt, och den är också anledningen till min interpellation. Utvecklingen i dag, om den får fortsätta, går uppenbarligen i riktning mot att de svagaste kommer mest i kläm. Det står ju fullständigt i strid mot alla målsättningar som gällde för exempelvis SIA-propositionen och de beslut som har tagits i anledning av den.

Jag vore tacksam om statsrådet ville ge mig svar på de fyra konkreta frågor som jag har ställt. Hon har ju själv gett anledning till dem i sitt interpellationssvar.

Anf. 78 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Det är ganska naturligt att personalorganisationerna slår vakt om de resurser de redan har fått till det egna rektorsområdet eller det egna stadiet. Att fördela resurserna efter behov innebär ju oftast att man måste göra omprioriteringar. Därmed måste någon eller några avstå från vad de redan har.

Göran Persson och jag är nog överens om att det är skolstyrelserna som måste ta ansvar. Jag anser att jag har besvarat hans fråga om lågstadiets situation. Beträffande hans fråga om specialundervisningen vill jag understryka att det egentligen finns ganska gott om resurser i skolan. Jag har sett en uppgift från ett län – och den stämmer nog med förhållandena även i andra län – att det i grundskolan i genomsnitt finns en lärare på elva elever.

Låt mig tillägga att det naturligtvis är viktigt att fortlöpande följa utvecklingen. Den omorganisation av den statliga skoladministrationen som träder i kraft den 1 juli 1982 innebär ju att länskolnämndernas ansvar för utvecklingen, samordningen och planeringen av skolväsendet i resp. län ytterligare betonas. Länskolnämnderna skall stimulera, stödja och ge råd till kommunerna i deras arbete med skolans utveckling samt verka för att skolväsendet i länet arbetar efter de mål, strategier och planer som dragits upp på den politiska nivån och av SÖ.

Länskolnämndernas informationsansvar innefattar inte bara skolledning- en utan även de förtroendevalda i skolstyrelserna, som på lokal nivå fattar avgörande beslut om resursfördelningen inom skolområdet.

Länskolnämnderna har, förutom att vidta de åtgärder som jag nu har nämnt, att fördela det s. k. SÅS-anslaget, dvs. anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet. Även fördelningen av detta anslag skall göras behovsrelaterat mellan kommuner i länet.

Sammantaget innebär de åtgärder som jag har nämnt – dvs. fortlöpande utvärdering, länskolnämndernas stödjande och informerande verksamhet samt den av resursknappheten framtvingande nödvändigheten av att resurserna riktas dit, där behovet är störst – att jag har anledning att se med tillförsikt på användningen av förstärkningsresurserna i både grundskolan och gymnasieskolan. Det är ganska kraftiga resurser man har att fördela.

Herr talman! När jag ställer mina frågor till statsrådet, så glider hon i debatten. Hon sade i sitt interpellationssvar att hon "är medveten om att anpassningen av resursfördelningssystemet i grundskolan i riktning mot det av riksdagen angivna målet gått långsammare än man hoppades". Nu avslutar hon det senaste inlägget med att säga att hon ser med tillförsikt på utvecklingen. Frågan är vilket ben hon skall stå på – om man över huvud taget skall dra några slutsatser av det hon säger här i dag.

Vad Ulla Tillander sade om personalorganisationerna är ganska intressant. Den faktiska situationen är ju den, för oss som är verksamma ute i kommunerna, att vi arbetar oerhört intimt tillsammans med personalorganisationerna. De organiserar ju ofta människor på mer än ett stadium, och de har då att se till att deras medlemsgrupper får en så vettig undervisningssituation som möjligt. Jag upplever detta samarbete som konstruktivt och givande. Det vore bra om statsrådet här kunde förtydliga sitt interpellationssvar och inte bara glida undan genom att säga att personalorganisationerna slår vakt om sina egna intressen – det drabbar i så fall kolleger på andra stadier. Här talar man om partsintresset, och det måste jag uppfatta så att man avser den fackliga organisationen. Är de fackliga organisationerna i detta sammanhang ett stöd, eller är de ett hinder? Det vore bra om statsrådet kunde svara på den enkla frågan.

Hur statsrådet sedan skall klargöra detta för skolstyrelserna säger hon inte heller i sitt svar. Det vore bra om hon kunde lämna de färdigskrivna replikerna och svara på den konkreta frågan. Hur skall alltså detta klargöras för "alla skolstyrelser", som det står i interpellationssvaret? Jag delar statsrådets uppfattning att det skall klargöras för skolstyrelserna – det har vi inga skilda meningar om. Men det vore alltså bra om jag kunde få ett svar på frågan hur det skall gå till rent praktiskt.

Statsrådet hade också en ganska underlig formulering. Hon hade tagit del av någon undersökning, där det framgick att vi hade en lärare per elva elever. Ja, det har vi säkert – det är det ingen som har ifrågasatt, och det rör över huvud taget inte den här debatten. Att vi i vårt land har varit så kloka att vi genom åren har byggt upp en stor resurs för att undervisa våra barn och ungdomar, det skall vi vara stolta över. Men när man nu börjar nagga på den resursen, dra ner den, så skall inte det tas till intäkt för att man kan fortsätta att göra tokigheter på andra områden. Vi har naturligtvis fortfarande en bra skola i vårt land, och vi kommer att ha det också i fortsättningen, utgår jag ifrån. Men vi får inte låta dagens stora resurser, som har tillskapats för vårt skolväsende, motivera en tokig eller sned resursfördelning. Det vore oerhört olyckligt om man fick den utvecklingen i debatten.

Jag tvingas upprepa mina frågor till statsrådet: om de fackliga organisationerna och om hur hon skall klargöra detta ute i kommunerna – för hon skriver i interpellationssvaret att man skall göra det. Jag vore tacksam för ett konkret och praktiskt svar – det borde ju finnas ett sådant.

Fredagen den
11 december 1981

*Om skolans för-
stärkningsresurser*

Anf. 80 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Den här utvecklingen har visserligen gått långsamt, men jag vill understryka att den har gått åt rätt håll – och då kan man känna en viss tillförsikt inför framtiden.

De fackliga organisationerna är naturligtvis inget hinder, men det viktiga är att understryka att de i detta arbete måste vara ett stöd.

Sedan skulle jag vilja fråga Göran Persson om han är ute efter att vi från centralt håll skall detaljreglera skolstyrelsernas uppgifter och arbete helt och hållet.

Anf. 81 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Statsrådet säger att utvecklingen går åt rätt håll. Då är det som jag misstänkte i mitt första inlägg – att statsrådet inte har tagit del av de utvärderingar som har gjorts. De pekar faktiskt i den andra riktningen. Vi har en förskjutning från lågstadiet till högstadiet när det gäller resurser, vi har minskad användning av personalundervisning, och vi har ett alltmer ökande antal 20-grupper på högstadiet. Detta står icke i överensstämmelse med de mål som tidigare har fastställts av riksdagen. Påståendet att utvecklingen skulle gå åt rätt håll saknar verkligen grund. Jag kan alltså bara dra den slutsatsen att statsrådet inte har tagit del av de utvärderingar som har gjorts.

När det gäller centralstyrning och detaljreglering sade jag inledningsvis var jag stod i den här frågan, och jag upplever nog att där har fru Tillander och jag samma grundläggande uppfattning. Det är skolstyrelsernas sak att sköta detta. Men det betyder ju inte att vi skall slå oss till ro om vi märker att deras hanterande står i strid med de av riksdagen antagna målen.

Såvitt jag förstår av interpellationssvaret säger statsrådet att hon skall klargöra för alla skolstyrelser och skolledningar hur den behovsriktade fördelningen skall gå till. Det var ju därför jag frågade, inte därför att jag skulle vara anhängare av centralstyrning och detaljreglering. Jag frågade statsrådet mot bakgrund av hennes formulering i interpellationssvaret. Den frågan svarade hon tydligen inte på, vilket jag tycker är märkligt.

Anf. 82 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Jag tycker att Göran Persson drar helt förhastade slutsatser av en mycket kort tids erfarenhet. Det går säkert att hitta exempel på att kommunerna har fördelat sin förstärkningsresurs på ett sätt som varken Göran Persson eller jag skulle ha förordat. Men jag vill ändå inte ta det till intäkt för att vi skall införa – eller återinföra – något slags statligt förmynderi på det här området. Vi får inte glömma att kommunerna är demokratiska organ i lika hög grad som regering och riksdag. Kommunalpolitikerna är ansvariga för sin politik inför väljarna lika väl som vi är ansvariga för vår politik.

Det är också lokalt – ute i varje kommun – som man är bäst skickad att bedöma om kommunernas resurser används på riktigt sätt eller inte. I den

mån det brister på det område som vi nu dikuterar, så är den naturligaste vägen till rättelse att frågan tas upp i den kommunalpolitiska debatten. Det är enligt min uppfattning fel att tillerkänna kommunalpolitikerna ett mindre socialt ansvar än vad vi tillerkänner oss själva.

Vad vi kan göra från centralt håll är att stödja kommunerna och dem som är verksamma i skolorna, bl. a genom rådgivning och fortbildning. Göran Persson kan vara övertygad om att vi kommer att göra allt som står i vår förmåga för att med sådana medel skapa bästa möjliga förutsättningar för att våra intentioner skall förverkligas på detta område.

Om skolans förstärkningsresurser

Anf. 83 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi kommer tydligen inte mycket längre i den här debatten, eftersom vi talar förbi varandra - förmodligen av den anledningen att statsrådet så noggrant har förberett debatten att hon föredrar att hålla sig till de i förväg formulerade replikerna. Därför blir det inte meningsfullt att ställa frågor över huvud taget.

Det var ytterligare en bit i den här interpellationen som rörde gymnasieskolan. Den biten har kommit till mot bakgrund av att vi nu står inför en förstärkningsresurs också i gymnasieskolan. Det vore då värdefullt, tyckte jag, om vi hade kunnat få en klar deklaration från statsrådets sida om hur hon såg på utvecklingen i grundskolan. Det finns nämligen utan tvivel i den utvecklingen en del inslag som gör att man kan vara orolig för hur den här förstärkningsresursen kommer att hanteras i gymnasieskolan.

Nu har vi inte fått något svar över huvud taget på den punkten från statsrådet Tillander, utan vi får gå hem härifrån tomhänta. Men jag utgår ifrån att vi i denna kammare får återkomma till diskussioner kring förstärkningsresursen, framför allt i gymnasieskolan men också i grundskolan.

Jag har, som jag sade inledningsvis, den bestämda uppfattningen att skolstyrelserna lokalt har ansvar för detta. Men vi får inte från de centrala organens sida låta utvecklingen löpa helt fritt, om vi ser att den står i strid med riksdagsbesluten. Det synsättet, Ulla Tillander, har verkligen förankring i de propositioner som har framlagts och de riksdagsuttalanden som har gjorts tidigare. Jag tycker att det är skada att inte fru Tillander orkar leva upp till de formuleringar som hon själv har satt på pränt i interpellationssvaret. Där fanns det en del antydningar till ett agerande i rätt riktning. Jag beklagar att hon inte här i debatten har kunnat bekräfta den saken.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om yrkesintro-
duktionsutbild-
ningen***17 § Svar på interpellation 1981/82:81 om yrkesintroduktionsutbildningen****Anf. 84** Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Sten Svensson har frågat mig om jag är beredd att genom överläggningar med berörda eller i sista hand lagstiftning medverka till att de hinder som uppställs mot anordnande av yrkesintroduktion undanröjs. Sten Svensson har också frågat mig vilka åtgärder som övervägs i ett längre perspektiv för att skapa en effektiv yrkesutbildning inom industrin och i hantverksyrken i nära anslutning till det praktiska arbetslivet.

Försöksverksamhet med yrkesintroduktion om högst 40 veckor infördes den 1 juli 1980 efter beslut av riksdagen med anledning av den s. k. ungdomspropositionen (1979/80:145). Yrkesintroduktionen är avsedd för ungdomar under 18 år som efter avslutad grundskola inte har arbete och inte har antagits till eller inte vill ha utbildning på gymnasieskolans linjer och specialkurser eller inom gymnasial lärlingsutbildning.

Yrkesintroduktionen förläggs till företag eller institutioner utanför skolan. Den anordnas efter överenskommelse mellan skolan och det företag eller den institution som tar emot eleven och skall svara för elevens handledning.

Försöksverksamheten med yrkesintroduktion har nu pågått i närmare ett och ett halvt år. Såsom brukar vara fallet med en ny verksamhet har det beträffande yrkesintroduktionen i den praktiska tillämpningen uppkommit vissa problem. De problem som Sten Svensson avser är inte begränsade till yrkesintroduktionen utan förekommer även i andra fall där skolelever under en tid vistas på ett företag inom ramen för skolutbildningen. Frågor om elevernas arbetsrättsliga ställning och de fackliga organisationernas och kollektivavtalens roll har i praktiken visat sig vara svårare att hantera än vad ungdomspropositionen utgick från.

I den proposition (1981/82:71) om ny anställningsskyddslag som nyligen har lämnats till riksdagen har chefen för arbetsmarknadsdepartementet berört frågor av detta slag och anmält sin avsikt att ta initiativ till överläggningar med berörda parter. Jag utgår från att dessa överläggningar inom kort kommer att leda fram till en tillfredsställande lösning.

Vad gäller Sten Svenssons andra fråga – om åtgärder i ett längre perspektiv för en effektiv yrkesutbildning – får jag i första hand hänvisa till de förslag som nyss lagts fram av gymnasieutredningen i betänkandet En reformerad gymnasieskola (SOU 1981:96). Betänkandet kommer nu att beredas i vanlig ordning. Kopplingen mellan skola och arbetsliv har varit en av huvudfrågorna för utredningens arbete och förslag.

Jag vill dock här passa på tillfället att erinra om vad som redan gjorts för att skapa en effektivare yrkesutbildning inom industri och hantverk i samverkan med det praktiska arbetslivet. Hittills har flertalet elever fått sin yrkesutbildning i skolinstitutioner. Riksdagen beslöt 1980 om bättre ekonomiska villkor för inbyggd utbildning inom bl. a. industri och hantverk. Avsikten var att ge fler elever en viss del av utbildningen ute på företag. De kan härigenom

få en bredare utbildning och en ökad arbetslivserfarenhet. Genom att ha sin utbildning förlagd till ett eller flera företag eller institutioner får eleven en inblick i förhållanden inom arbetslivet och får också ökade möjligheter att meritera sig för en anställning efter genomgången utbildning. Gymnasieskolan kan då – utöver att den ger yrkesutbildning – också underlätta övergången mellan skola och arbetsliv.

Ett annat exempel på en yrkesutbildning i kontakt med det praktiska arbetslivet är den nya gymnasiala lärlingsutbildningen. Denna startade som försöksverksamhet läsåret 1980/81. Lärlingsutbildningens individuella utformning gör att den bör kunna bli ett värdefullt komplement till andra utbildningar i gymnasieskolan. Jag vill också peka på möjligheten till geografisk spridning av utbildningsplatserna och på att intagning kan ske vid olika tidpunkter på året.

Jag vill också till slut anmäla att jag erfarit att skolöverstyrelsen förbereder en skrivelse med olika förslag som syftar till bl. a. en effektivare yrkesutbildning. Förslagen kommer att beredas inom regeringskansliet.

Anf. 85 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tillander för svaret på min interpellation.

Det är otvivelaktigt på det sättet att genomförandet av ungdomspropositionens förslag har försvårats av bl. a. politiska skäl. Det är ju ingen hemlighet att man från socialdemokratiskt håll och visst fackligt håll har ställt sig skeptisk till förslaget som sådant.

Jag har i interpellationen påpekat vilka problem som uppstått beträffande introduktionsutbildningen. De är främst hänförliga till hantverksbetonade yrken, men kan också gälla inom industrin. Från skilda håll har, sedan beslutet fattades av riksdagen, rapporterats fall där fackorganisationer har satt sig på tvären. Även när det gäller att åstadkomma olika former av provanställningar har facket satt käppar i hjulet. Men bakom fackens agerande kan man skymta socialdemokratiska politiker som försöker motarbeta den borgerliga riksdagsmajoritetens beslut.

Inom exempelvis frisöryrket finns en särskild lärlingsutbildning som omfattar flera år. Med hänvisning till detta har Frisöranställdas förbund motsatt sig att det ordnas med yrkesintroduktion på vissa arbetsplatser. I ett fall, och det gäller min egen valkrets, har en frisörmästare – som i god tro antagit sökande som anvisats av myndigheterna – krävts på skadestånd på 54 000 kr. Exemplet gäller två kvinnliga elever som började sin utbildning den 7 januari 1980. Samma dag lämnade arbetsgivaren meddelande till fackorganisationen om det nya anställningsförhållandet. Först den 17 februari meddelade man att man ville återkomma med förhandlingar från fackets sida i frågan, men det dröjde hela sju månader, innan man tog den kontakten och angav sina skadeståndskrav. Sedan dess har frisörmästaren lyckats förhandla ned skadeståndet till 30 000 kr. Och det håller han nu på att betala av, med 2 000 kr. i månaden; annars går företaget omkull. Sedermera har kommunen tagit upp frågan om att svara för skadeståndskostnaderna,

eftersom man ansåg att detta var ren gymnasieutbildning – och inte något anställningsförhållande. Under behandlingen i skolstyrelsen uppstod politisk strid. Och naturligtvis var det socialdemokraterna som protesterade. Liknande exempel rapporteras från andra kommuner. Även där har kommunerna förklarat sig breda att bestrida kostnaderna sedan resp. företagare har förlorat tvisten med fackorganisationerna.

I ett annat fall har ett företag tvingats – också efter ett utslag i arbetsdomstolen – betala ut full lön åt en skolpliktig elev som hade s. k. anpassad studiegång.

Som jag påpekar i min interpellation har allt det här skapat en negativ publicitet kring en utbildningsform som från många synpunkter är värd all uppmuntran. Företagarna blir naturligtvis återhållsamma med att ställa utbildningsplatser till förfogande. Företagarna väljer det säkra före det osäkra, och i det här fallet blir det att avstå från att ta emot elever. Frisörmästaren som jag tidigare berättat om säger så här i en kommentar:

”Aldrig mer vågar jag ta en risk som denna. Och jag lär nog inte vara ensam bland småföretagarna om den inställningen, när facket agerar så här.”

Alltså: En god sak skadas – och det går ut över en grupp ungdomar som så väl behöver introduktion och praktik i arbetslivet.

Det är både felaktigt och orimligt att företag och kommuner skall tvingas betala dryga skadestånd därför att fackorganisationerna – förmodligen av politiska skäl – satt sig på tvären.

Svenska kommunförbundet, som ju uppmärksammat det här förhållandet genom att förbundet följt utvecklingen sedan riksdagsbeslutet, har nys skrivit till regeringen. Förbundet anför i brevet, daterat den 28 oktober i år, bl. a. följande:

”Det är uppenbart att detta påtagligt försämrar möjligheterna att på arbetsplatser placera elever som skall fullgöra anpassad studiegång i grundskola. Samma gäller yrkesintroduktion på det gymnasiala stadiet. Även beträffande praktikinslag i vissa linjer inom gymnasieskolan kan problem uppkomma.

Oklarhet beträffande ansvarsfördelningen, såväl arbetsrättsligt som skadeståndsrättsligt, mellan skola och arbetsplats är särskilt besvärande i en situation där ungdomsarbetslösheten utgör ett mycket allvarligt problem. Fattade riksdagsbeslut innebär att stora krav riktas mot kommunerna i egenskap av huvudmän för skolan beträffande medverkan i lösandet av ungdomens sysselsättningsproblem.

Kommunförbundet vill därför fästa regeringens uppmärksamhet på behovet av att sådana åtgärder vidtas som ger faktiska möjligheter att placera skolelever på arbetsplatser i den utsträckning och under de förutsättningar som följer av de skolpolitiska besluten.”

Det har krävts från allt fler håll att regeringen skall ta konkreta initiativ till att underlätta att utbildningen kan ordnas enligt riksdagens intentioner. Det finns, som sagt, ett riksdagsbeslut som man kan luta sig emot. Det är

*Om yrkesintro-
duktionsutbild-
ningen*

regeringen som skall regera – inte facket! Om regeringen fortsätter att tveka, blir det synd om många ungdomar – i synnerhet under vinterhalvåret.

Det är naturligtvis positivt att – som framhålls i interpellationssvaret – arbetsmarknadsministern har för avsikt att ta initiativ till överläggningar i frågan med arbetsmarknadens parter. Jag tycker emellertid att det är angeläget att skolministern, som ansvarigt statsråd för ungdomspropagationens genomförande, själv bör uttrycka en klar och entydig uppfattning i frågan. Jag vill erinra om att moderata samlingspartiet i sitt för en tid sedan presenterade handlingsprogram mot ungdomsarbetslösheten efterlyste initiativ från främst skolministern.

Vad som händer beträffande yrkesintroduktionen bör göra det än mer angeläget för just skolministern att snarast sätta sig ned med berörda parter för att undanröja de hinder som i dag föreligger för ungdomen att få chansen till yrkesintroduktion.

Får jag därför fråga skolministern, om statsrådet kan tänka sig den möjligheten att snarast förvissa sig om att det går att genom överenskommelser med berörda parter undanröja de hinder som ligger i vägen för yrkesintroduktionen. Om det visar sig att denna väg inte inom rimlig tid är framkomlig, är statsrådet Tillander då villig att initiera lämpliga lagstiftningsåtgärder?

Herr talman! Jag har i min interpellation även tagit upp frågan om åtgärder i ett längre perspektiv för en effektivare yrkesutbildning. Jag har också begärt skolministerns syn på de förslag om en förbättrad lärlingsutbildning som SIIIO – Sveriges hantverks- och industriorganisation – och industriverket nyligen har fört fram.

Skolministern nöjer sig med att hänvisa till gymnasieutredningen och till att skolöverstyrelsen kan väntas komma med vissa förslag. I övrigt är det ett mycket allmänt hållet och opreciserat svar.

Inom flera sektorer av näringslivet har 1970-talet kännetecknats av en begränsad tillgång på utbildad arbetskraft. Inte minst gäller detta livsmedelsindustrin, där bristen på yrkesutbildad arbetskraft varit mycket påtaglig och av många företag angetts som det väsentligaste hindret för en ökning av produktionsvolymen, liksom för en angelägen breddning av förädlingsverksamheten.

En svag och otillräcklig ungdomsrekrytering har accentuerat bristen på yrkesutbildad arbetskraft och en ogynnsam åldersfördelning inom vissa arbetstagarkategorier. Den ogynnsamma åldersstrukturen är också vanlig i många hantverksyrken. Även på arbetsledarsidan gör sig detta förhållande gällande.

Tillgänglig åldersstatistik visar t. ex. att över 20 % av produktionspersonalen i bageri- och konditoribranschen, kvarnindustrin och fiskkonserverindustrin är 60 år eller äldre.

Att utbilda lärlingar i företagen är förvisso ingen ny företeelse. Tvärtom har det systemet att bereda ungdomar arbete och samtidigt klara rekryteringen till vissa yrken och branscher mycket gamla traditioner, inte minst inom hantverksyrkena. Men efter hand har lärlingssystemet ändrat karaktär

Fredagen den
11 december 1981

*Om yrkesintro-
duktionsutbild-
ningen*

– och det av olika skäl. Gamla genuina hantverksyrken har trängts tillbaka av massproducerande enheter. Yrkesutbildningen i samhällets regi har utvecklats och differentierats. Och på senare år har nya lagar inom arbetsrätten, bl. a. den s. k. trygghetslagstiftningen, de facto utgjort en viss broms när det gäller nyrekrytering och internutbildning av ungdomar.

Visst är det en del yrken som har det direkta lärlingssystemet kvar. Och industrin har i många fall egen ungdomsutbildning i form av verkstadsskolor, företagsskolor etc. Men totalt sett har förekomsten av lärlingsutbildning inom företagen och enskilda småföretagares och hantverkares ram minskat, samtidigt som ungdomsarbetslösheten utgör ett mycket svårbemästrat problem.

Vad jag åsyftar med mina frågor till statsrådet, det är att vi måste återuppliva det gamla lärlingssystemet i modern form, anpassat till nutidens förutsättningar. I takt med att slit- och slängmentaliteten är på tillbakagång, borde det finnas förutsättningar för en renässans för typiska hantverksyrken som skomakare och möbelrenoverare. Konsumenternas kvalitetsmedvetande har ökat. Man renoverar hellre än köper sämre nytillverkat, i det fallet ofta importerat.

I den statliga hantverksutredningen har nyligen begärts kraftfulla åtgärder för att de hotade traditionella hantverksyrkena skall kunna räddas. Industriverket anser att den gymnasiala lärlingsutbildningen skall få samma ställning som inbyggd utbildning, dvs. betraktas som ett elevförhållande.

SHIO har föreslagit – som jag också påpekar i min interpellation – en särskild hantverkslinje i gymnasieskolan, öppen för de yrken som är för små för att ge underlag till en egen linje eller specialkurs ens i de stora kommunerna. Skolan skulle då enligt SHIO:s mening få ett klart huvudansvar för utbildningen. Den praktiska/arbetstekniska utbildningen kan i så fall förläggas till verkstäder hos olika hantverksmästare och andra företag. Jag anser för min del att SHIO:s förslag verkligen skall prövas i praktiken. Vad anser skolministern?

I exempelvis Österrike har man i dag ett välutvecklat lärlingssystem. Detta har i sin tur inneburit att man har lyckats bemästra ungdomsarbetslöshetsproblemen bättre än här. Har skolministern studerat detta? I så fall, vilka slutsatser drar statsrådet för Sveriges del?

Det är i vårt land utomordentligt angeläget att grund- och vidareutbildningen för hantverksyrkena förbättras. Enligt Industriverkets utredning bör målet vara att utbildningen i hantverksyrken blir minst treårig, med det sista året förlagt till företag genom s. k. inbyggd utbildning.

Lärlingsutbildningen internt hos de etablerade yrkesutövarna – vilket inte minst har stor regionalpolitisk betydelse i sysselsättningssvaga kommuner – förutsätter emellertid stöd från samhället, framhåller de berörda branschorganisationerna, t. ex. på samma nivå som till de studerande i gymnasieskolan. Varför inte? Det kravet förefaller rimligt. Det blir ju säkert inte dyrare för samhället, om man tar hänsyn till de problem ungdomsarbetslösheten som sådan medför.

Ett nytänkande inom området lärlingsutbildning är alltså i hög grad på sin plats i dag. De exempel som finns på andra håll – t. ex. i Österrike, som jag nämnde – manar till efterföljd.

Med andra ord måste vi nu i vårt land ta krafttag på det här området, för att säkra framtiden för många hantverksyrken och återge framtidstron hos dem som valt att satsa på en sådan yrkesverksamhet.

Jag vill därför till sist, herr talman, fråga statsrådet, om regeringen delar Industriverkets bedömning i den nyssnämnda utredningen. I så fall, är regeringen beredd att snabbt redovisa förslag av den innebörden som SHIO har fört fram, dvs. att införa en hantverkslinje i gymnasieskolan?

Det är uppenbart att, som SHIO också har påpekat i en särskild skrivelse till regeringen i denna fråga, de behövliga arbetstillfällena måste skapas på den ordinarie arbetsmarknaden, om effekterna skall bli bestående.

Anf. 86 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Egentligen för inte Sten Svensson fram några nyheter. Det som Sten Svensson tar upp är sådant som vi har diskuterat i många sammanhang när vi har sett på gymnasieskolans utformning. Och den här problematiken fanns med redan i ungdomspropositionen.

Annars kan man säga att Sten Svenssons uppfattning ligger i linje med den som regeringen företräder. Den grundläggande intentionen i regeringens ställningstagande är att arbetslivet och näringslivet kan betraktas som en stor utbildningsresurs, som måste utnyttjas och tillvaratas. Målet är alltså ganska klart utsagt, nämligen att få till stånd en samverkan mellan skolan och alla de branscher och företag som förhoppningsvis förr eller senare skall börja ropa efter välutbildad arbetskraft. Vad ligger då närmare till hands än att i detta näringsliv utbilda den arbetskraft som företagen och samhället behöver?

Här föreligger en naturlig återknytning, en god cirkel, i vilken ingår såväl samhället som den enskilde och företaget genom skolan, eleven-arbetstagar-
aren resp. arbetsgivaren. Alla har vinster att hämta hem, och de kan därför kanske också förväntas vara villiga att i motsvarande grad investera i samarbetsvilja och beredvillighet och att gå de andra parterna till mötes i kunnande och erfarenhet. Det är inte alltid man i samhället i dag träffar på en så fin poäng, där samverkan ger ömsesidigt utbyte.

Den här tanken bör förhoppningsvis kunna utvecklas och bli av grundläggande värde när det gäller att leva upp till det blandekonomiska ideal som flertalet i vårt land förespråkar. Insikten om vad det samhällsidealet fordrar och insikten om vad egenintresset kräver från alla håll bör vara ganska goda drivkrafter för att man skall komma överens. Och omvänt: den som sätter käppar i hjulet och försvårar förverkligandet av denna i bästa mening blandekonomiska tillämpning, den skadar inte bara sig själv utan också samhällsformen som sådan, vars konsekvenser man i så fall desavouerar.

När målsättningen i princip är så klar som regeringens ståndpunkt i det här fallet ger vid handen, har man råd att vara generös i andra, mindre väsentliga, avseenden. Det gäller vägen till det mål som man försöker uppnå och den

Om yrkesintroduktionsutbildningen

konkreta utformningen av det. Eftersom målsättningen är samförstånd, anser vi att en doktrinär och stelbent inställning är förkastlig. Vi tycker att samtal, där allmänintresset är det gemensamma grundvärdet, är den mest framkomliga vägen och ger det mest hållbara resultatet. Detta allmänintresse är i verkligheten så värdefullt, att den rörliga och flexibla inställning som det kräver är ett billigt pris, som parterna måste betala.

De här frågorna har jag tagit upp i den syoproposition som nu har behandlats i riksdagen, och i proposition 71 har också arbetsmarknadsministern tagit upp denna problematik. Han föreslår där att en arbetsgrupp skall tillsättas och att SAF och LO skall inbjudas att delta i överläggningarna. I gruppen skall också ingå företrädare för skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och naturligtvis också för utbildnings- och arbetsmarknadsdepartementen. I propositionen sägs vidare att om överläggningarna inte skulle leda till något resultat, återstår inte någon annan lösning än att genom lagstiftning lägga grunden för statsmakternas utbildnings- och arbetsmarknadspolitiska strävanden i fråga om dessa ungdomsgrupper.

Självfallet hoppas man att överläggningarna kommer att leda till resultat. Den som till äventyrs söker konfrontation och profilering har naturligtvis en möjlighet här, men jag tror att man i så fall gör en vinst som är lätt fången, men också lätt förgången. Om emellertid någon part möjligen inte skulle inse värdet av ett samförstånd, som rent samhällsekonomiskt och samhällspsykologiskt ger stor avkastning, kan man enligt min mening i sista hand tänka sig lagstiftning, eftersom värdet av det som det här är fråga om är så pass stort att man, som jag redan har framhållit, måste nå målet.

Anf. 87 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag tackar skolministern för dessa kompletterande synpunkter, även om anförandet i sig inte innehöll några konkreta och rejäla besked på de preciserade frågor jag ställde.

Statsrådet Tillander säger att jag inte har kommit med några nyheter. Jag vill då peka på att jag har ställt ett antal frågor för att klara ut hur man på bästa sätt skall förverkliga de beslut som redan är fattade. Från moderata samlingspartiets sida kommer vi självfallet att väcka nya förslag. Vi kommer att väcka förslag på det här området under den allmänna motionstiden. Därför är det inte rätta tillfället att i dag diskutera detta, utan avsikten var att klara ut vad man skall göra för att rätta till det som uppenbarligen har gått snett i fråga om att förverkliga förslagen i ungdomspropositionen, och då i första hand det som gäller yrkesintroduktionen.

Det är bra i sig att statsrådet betonar samförstånd, men det har varit klenk med samförstånd från dem som motarbetat den här propositionen. Jag tar emellertid fasta på att statsrådet Tillander säger att det kan bli lagstiftning. Men min fråga är: Hur länge skall man vänta på överläggningar.

Statsrådet Tillanders företrädare, skolministern Mogård, tog också initiativ till nya överläggningar med parterna längre tillbaka. Nu skall det bli nya överläggningar, och tiden rinner undan. Hur länge skall vi vänta innan

man inser att man kanske inte kan komma fram på den vägen och då överväga lagstiftning?

Nu säger också fru Tillander att arbetsmarknadsministern tagit upp detta i den nya propositionen nr 71 om ny anställningsskyddslag. Jag har noga läst igenom det förslaget, men jag tycker att arbetsmarknadsministern har missat ett väsentligt tillfälle att i denna nya lag precisera att elever i utbildning inte skall betraktas som anställda. Det hade varit möjligt att begagna sig av detta tillfälle att klara upp den saken. Nu har vi från moderata samlingspartiets sida i en partimotion väckt förslag av den här innebörden, varför det blir tillfälle för riksdagen att klara upp detta.

Men det kan även i andra arbetsrättsliga sammanhang uppstå komplikationer med elever, vilka som ett led i utbildningen under en tid vistas på en arbetsplats. I princip bör sådana elever enligt vår uppfattning inte betraktas som arbetstagare. Därför har vi i samma motion föreslagit att regeringen skall föranstalta om en allmän genomgång av elevers arbetsrättsliga ställning och därefter lägga fram generella förslag i enlighet med de riktlinjer som vi angivit i den här motionen. Vi får naturligtvis anledning att återkomma till detta i riksdagen, när detta lagförslag skall behandlas. Men jag skulle redan nu vilja fråga statsrådet Tillander om hon skulle kunna tänka sig att medverka till att det blev en sådan översyn om man inte har någon framgång i överläggningarna med parterna på arbetsmarknaden.

Sedan vill jag också efterlysa svar på den konkreta fråga jag ställde om det förslag som SHIO har redovisat i skrivelse till regeringen. Är regeringen beredd att säga ja eller nej till SHIO:s förslag? Hur ser regeringen på de bedömningar som industriverket gjort i sin utredning om behovet av att ta krafttag på detta område för att säkra framtiden för många hantverksyrken?

Anf. 88 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Ett par korta noteringar!

Vi måste först och främst göra klart för oss att yrkesintroduktion inte är någon utbildningsform. Den är ett slags inskolning i arbetslivet. Naturligtvis kan en sådan inskolning också behövas. Men vi socialdemokrater var liksom alla fackliga organisationer – lärarorganisationerna och elevorganisationerna – mycket kritiska mot den form som den borgerliga riksdagsmajoriteten drev igenom för sådan här inskolning för ett och ett halvt år sedan.

I dag talar skolministern om samförstånd i dessa frågor. Det var inte mycket till samförstånd den gången. Vad det handlade om då var att man körde över arbetsmarknadsorganisationerna. Man tog ingen notis om vad dessa sade. På varenda punkt där vi från den socialdemokratiska sidan opponerade i riksdagen, så lyssnade man heller över huvud taget inte. Det var bara att med sin enda rösts majoritet köra över oss.

Erfarenheterna av yrkesintroduktionen har visat att vår kritik var berättigad, och för ungdomarnas del säger jag *tyvärr*. Det finns nämligen ingen illvilja hos oss när det gäller att på ungdomarnas bekostnad uppnå

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

Om yrkesintroduktionsutbildningen

politiska mål. Jag hade varit glad om jag i dag hade sluppit att säga att vår kritik besannats.

Nu tycks även regeringen ha insett detta. I svaret sägs det: "Frågor om elevernas arbetsrättsliga ställning och de fackliga organisationernas och kollektivavtalens roll har i praktiken visat sig vara svårare att hantera än vad ungdomspropositionen utgick från."

Vi tackar för det erkännandet av vår kritik, även om det kommer för sent. Vad vi ville när beslutet togs var just att de här förhållandena skulle klaras upp innan verksamheten sattes i gång.

Vi socialdemokrater är mycket starkt engagerade i de frågor som gäller ungdomarnas yrkesutbildning, inskolning på arbetsplatserna och övergång till arbetslivet över huvudet taget. Vi vill slå vakt om en yrkesutbildning som har ordentlig kvalitet. Den yrkesutbildningen får gärna vara förlagd till arbetsplatserna – det är positivt på många sätt. Men även då är det helt avgörande att kvaliteten kan garanteras.

Också frågorna om inskolning på arbetsplatsen måste man ta tag i. Vi socialdemokrater har tillsammans med SSU och LO utarbetat ett förslag till en vettigare inskolning på arbetsplatsen än den som yrkesintroduktionen utgör.

Regeringen har varit väldigt passiv i de här frågorna om ungdomarnas övergång till arbetslivet. I det läget har många kommuner fått lov att ta sitt ansvar och i sina mycket hårt åtstramade budgetar ändå satsa pengar på detta. Det har inte minst våra partivänner medverkat till. Men dessa många kommunala satsningar på att göra yrkesintroduktionen bättre innebär också en mycket stark kritik av regeringen.

Arbetslösheten för ungdomar och alla problem som är förknippade med den är så stora att vi nog behöver det samförstånd som Ulla Tillander talar om. Men det skall inte bara vara sådant samförstånd att Ulla Tillander skall ha rätt att kritisera fackliga organisationer när de försöker värna om ungdomarnas rätt till en kvalitativt vettig verksamhet på arbetsplatserna, utan regeringen får också vara så god och lyssna på dem som kritiserar.

Anf. 89 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! SHIO:s framställning är faktiskt under beredning. Den har överlämnats till skolöverstyrelsen, och vi kommer så småningom att få ett förslag därifrån, som sedan behandlas i vanlig ordning.

Lärlingsutbildningen är naturligtvis någonting som verkligen är värt att satsa på. Tyvärr är det en utbildning som glömdes bort under en lång period, omkring 15 år. Nu inser man återigen värdet av den utbildningen.

Men utbildningen i sin nya form har ju inte varit i gång mer än ett och ett halvt år, och försöksverksamheten är tänkt att vara treårig. Ännu har ingen hunnit att gå igenom den tvååriga utbildningen.

De här frågorna kommer vi att ta upp i budgetpropositionen.

Det finns glädjande nog ett intresse för lärlingsutbildningen. Vissa kommuner har ansökt om fler platser. Och det relativt svaga intresset för lärlingsutbildning rent generellt kan delvis förklaras med att yrkesintroduk-

tionen, som startades samtidigt under hösten 1980, under samma period faktiskt har fått dubbelt så många elever som man hade beräknat.

De förbättrade ekonomiska villkoren för att anordna t. ex. inbyggd utbildning har säkert haft sin betydelse för den ökning av yrkesinriktad utbildning över huvud taget som vi har kunnat notera. Och minst lika stor roll har naturligtvis också den större lokala frihet till anpassning av utbildningen haft som garanteras i den s. k. ungdomspropositionen.

Som jag sade redan i svaret till Sten Svensson är vi medvetna om att det på sina håll har uppstått svårigheter på grund av alltför långtgående fackliga krav. Jag vill därför klart slå fast att avsikten med de olika utbildningsvägarna ute på företagen och dem som vi nu diskuterar är att de unga skall betraktas som anställda.

De är elever, och det måste respekteras av alla parter. Detta innebär att ekonomiska och andra villkor för deras del bör vara i princip desamma som för andra gymnasieelever. Det innebär också att det inte är deras produktionsinsats som är det viktiga i deras verksamhet, utan det viktiga är vad de lär sig. Arbetsgivaren måste således utforma elevens verksamhet så, att den ger bästa möjliga utbildningseffekt, och arbetsgivaren måste ge den handledning som behövs.

Utbildning är ju också det bästa botemedlet mot ungdomsarbetslöshet, och det är därför som vi har satsat så mycket på utbildning. Arbetsmarknaden har blivit sådan att det är mycket svårt för ungdomar att gå direkt från grundskolan till ett arbete. Av nästan alla krävs någon form av ytterligare utbildning. Det är ett faktum som vi alla måste acceptera och anpassa oss till. Den anpassningen kräver av samhället att vi medverkar till att skapa ett varierat utbud av utbildningsformer, som passar elever med olika förutsättningar. Det är just vad vi är i färd med att göra. Det krävs också att de unga accepterar att utbildningstiden blir längre än vad som var nödvändigt förr och att förvärvsinkomsterna kommer senare. Det krävs av arbetsgivarna att de ordnar utbildningsplatser på sina företag och hjälper till att ge de unga den utbildning som behövs. Det krävs av de fackliga organisationerna att de medverkar till de uppgörelser på arbetsmarknaden som behövs för att det här skall bli möjligt. Om inte alla goda krafter hjälper till, riskerar vi att ungdomsarbetslösheten blir ett växande problem och en växande plåga för oss alla.

Jag kan bara understryka det som jag nämnde tidigare, att arbetsmarknadsministern har för avsikt att ta upp överläggningar med berörda parter omkring dessa frågor. Jag tror, och det är min förhoppning, att alla inser situationens allvar och kommer att lämna konstruktiva bidrag till den här diskussionen.

Anf. 90 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill slå fast att Ulla Tillander har bekräftat att det är en rad problem behäftade med fullföljandet av ungdomspropositionen. Men jag tycker också att man skulle visa litet mera handlingskraft och ta itu med dessa frågor, så att man verkligen snabbt – tidsfaktorn har ju väldigt stor betydelse

*Om yrkesintro-
duktionsutbild-
ningen*

med tanke på ungdomsarbetslöshetens omfattning just nu – kunde undanröja de problem som finns.

Nu vill statsrådet närmast gömma sig bakom arbetsmarknadsministern. Jag tycker nog för min del att statsrådet själv borde ha tagit ett initiativ för en rejäl genomgång med parterna för att snabbt förvissa sig om möjligheterna att gå fram på den vägen, om det inte visar sig vara möjligt att vidta ändringar i gällande lagstiftning.

Får jag, herr talman, också kommentera det andra inlägget från den tidigare skolministern. Det handlar om respekten för riksdagens beslut. Skulle jag tolka det inlägget så, att de beslut som har fattats med en eller två eller flera rösters övervikt skall betraktas på ett annorlunda sätt? Jag tycker att det var ett märkligt uttalande. Vi vet att under lotteririksdagens tid, mellan 1973 och 1976, krävdes respekt för beslut även om de hade tagits med lottens hjälp. Jag tycker att det var ett anmärkningsvärt uttalande, när man sade att vi – vilka "vi" för resten? – blev överkörda med en rösts övervikt.

Ingen utbildning – nej. Då konstaterar jag att Kommunförbundet har en helt annan uppfattning. I annat fall skulle man ju inte ha avgett denna skrivelse till regeringen som jag citerade i mitt anförande.

Anf. 91 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Beträffande vad yrkesintroduktion är för verksamhet kan jag rekommendera Sten Svensson att läsa innantill i propositionen, den som Britt Mogård skrev. Där fastslås det mycket klart att yrkesintroduktionen inte är någon utbildning. Det är en av de punkter där vi kritiserade propositionen. Vi menar att vad ungdomar behöver är en sorts utbildnings- inskolning.

Vilken minoritet var det som kördes över, frågade Sten Svensson. Naturligtvis den politiska minoriteten i riksdagen, när vi riktade berättigad kritik mot den här reformen. Jag nämnde detta i samband med att statsrådet Tillander talade om samförstånd. Det går att tala om samförstånd nu, när det är bevisat att verksamheten inte gått bra. Men innan reformen beslutades skulle det minsann inte vara något samförstånd.

Sedan beslutet väl var fattat har våra lokala företrädare ute i kommunerna, i skolstyrelser osv. naturligtvis verkat i enlighet med riksdagsbeslutet. Man har på olika sätt försökt förbättra situationen för de elever som skulle komma in i yrkesintroduktionen, bl. a. genom att satsa kommunala pengar för att söka nå ökad kvalitet.

Om en sak är jag överens med Sten Svensson, nämligen att det skulle behövas mer handlingskraft av regeringen. Det är många av oss som i frågorna om ungdomens arbete, utbildning och praktik har efterlyst handlingskraft hos regeringen.

Anf. 92 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Jag vill understryka för Sten Svensson att vi i regeringen, för att komma till rätta med de här problemen, har ett samarbete mellan arbetsmarknadsministern och mig. Vi på utbildningsdepartementet har tagit upp den här problematiken i sypropagationen, och arbetsmarknadsministern har tagit upp den i propositionen om ny anställningslag.

När det gäller frågan om lagstiftning vill jag säga att samförståndets väg är den bästa. Den måste vara den bästa, för det man gör frivilligt, det gör man ju bäst. Och jag är övertygad om att Sten Svensson med sin förankring i det parti han tillhör inte direkt vurmar för förbud – vad förbudet än må gälla.

Anf. 93 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Till detta vill jag säga att tidsfaktorn onekligen har en mycket avgörande betydelse. Man kan inte vänta alltför länge på att vissa förhandlingar skall ge resultat. Man måste faktiskt också visa litet handlingskraft själv och driva på utvecklingen, så att man når ett resultat. Jag tycker att det har brustit i det avseendet.

När jag hörde Lena Hjelm-Walléns första inlägg fick jag nästan ett intryck av att hon talade för facket och menade att det var facket som var överkört. Men hon rättade sedan till detta i ett senare inlägg och förklarade att det var den socialdemokratiska riksdagsminoriteten som blev överkörd.

Vad som är viktigt att slå fast är respekten för fattade riksdagsbeslut. Den som kräver andras aktning måste själv vara aktningsvärd – det gäller i mycket hög grad på det här planet.

Slutligen noterar jag att avsikten med riksdagsbeslutet med anledning av ungdomspropagationen var att söka styra ungdomarna in mot sådan utbildning och introduktion som skulle leda till en framtida anställning på arbetsmarknaden. Därmed vill jag slå fast att det inte är fråga om något anställningsförhållande i det skedet, även om målet är anställning. I det skedet är det fråga om en utbildning som skall leda till att det skall bli lättare för ungdomarna att komma in på arbetsmarknaden och få ordinarie anställning. Däri ligger den principiellt viktiga skillnaden.

Anf. 94 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Herr talman! Jag vill till slut bara säga att det har funnits svårigheter i en hel del fall, men man får hoppas på en omprövning och på att förnuftet får verka – ”verka” med såväl e som ä. Att den här frågan är angelägen inser säkert de flesta. Den gäller ju ungdomars möjlighet att skolas in i yrkeslivet. Att det är angeläget är väl alla partier överens om.

Anf. 95 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Till både skolministern och Sten Svensson vill jag säga: Det går inte att i sådana här frågor köra över de parter på arbetsmarknaden som har till uppgift att se till att verksamheten fungerar på arbetsplatserna. Jag hoppas att Ulla Tillander, när hon nu talar om samförstånd, menar att det

skall vara ett rejält samförstånd. Det är inte fråga om att parterna på arbetsmarknaden försöker vara illvilliga och sätta sig över riksdagsbeslut, men de måste ju se till att verksamheten på arbetsplatserna fungerar.

Anf. 96 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag måste konstatera att man, när man bereder ett ärende, har att göra avvägningar mellan olika intressen och lyssna till olika synpunkter som kommer fram i beredningsarbetet. Men man kan inte tillgodose alla tänkbara inriktningar – särskilt när de står mot varandra. Vad det här gäller är att respektera i demokratisk ordning fattade beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1981/82:81 till trafikutskottet

19 § Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:17 om anslag på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret
1981/82 (prop. 1981/82:25 och förs. 1981/82:6)

Skatteutskottets betänkanden

1981/82:23 om särskild varuskatt (prop. 1981/82:62)

1981/82:24 om särskilt forskningsavdrag (prop. 1981/82:70)

1981/82:25 om uppfinnarkonto (prop. 1981/82:79)

Justitieutskottets betänkanden

1981/82:16 om avgift för ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i
utlandet m. m. (prop. 1981/82:35)

1981/82:17 om åtal mot offentliga funktionärer m. m. (prop. 1981/82:34)

1981/82:18 om åtalsreglerna vid misshandel (prop. 1981/82:43)

1981/82:19 om ändringar i rättshjälpslagen m. m. (prop. 1981/82:28 del-
vis)

1981/82:20 om passkyldighet vid s. k. sjöturer, m. m. (prop. 1981/82:16)

1981/82:21 om förundersökningsbegränsningar m. m. (prop. 1981/82:41
delvis)

1981/82:22 om ändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, m. m.
(prop. 1981/82:39)

1981/82:23 om fortsatt giltighet av lagen om tvångsåtgärder i spaningssyfte i
vissa fall (prop. 1981/82:45)

1981/82:24 om fortsatt försöksverksamhet med användning av telefon vid
rättegång (prop. 1981/82:54)

1981/82:25 om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om
tvångsmedel i vissa brottmål (prop. 1981/82:55)

Utrikesutskottets betänkanden

1981/82:17 om Cypern

1981/82:18 om Turkiet

1981/82:19 om Östra Timor

Nr 50

Fredagen den

11 december 1981

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1981/82:5 om socialförsäkringsförmåner för missbrukare, m. m. (prop. 1981/82:8 och prop. 1981/82:72)

Socialutskottets betänkanden

1981/82:21 om sekretess rörande klinisk prövning av läkemedel

1981/82:22 om lag om vård av missbrukare i vissa fall (prop. 1981/82:8)

1981/82:23 om statsbidrag vid ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. (prop. 1980/81:196)

1981/82:24 om tilläggsbudget I, såvitt avser vissa anläggnings- och husbyggnadsarbeten för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter (prop. 1981/82:25 delvis)

Utbildningsutskottets betänkanden

1981/82:5 om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m. (prop. 1981/82:14)

1981/82:6 om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola m. m. (prop. 1981/82:15)

Trafikutskottets betänkanden

1981/82:7 om bidrag till vissa transporter på malmbanan (prop. 1981/82:32)

1981/82:8 om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 (prop. 1981/82:25)

Näringsutskottets betänkanden

1981/82:11 om åtgärder för att främja utländska företags etablering i Sverige

1981/82:14 om byggnadsmaterialindustrin och byggnadsindustrin

Nr 50

Fredagen den
11 december 1981

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1981/82:9 om anslag på tilläggsbudget I till information till invandrare inför
1982 års kommunalval

20 § Kammaren åtskildes kl. 12.25.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert